

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Tobiáš Jirsík

Česká větev rodů pánů z Koldic na dvoře Lucemburků

Czech Branch of the Lords of Koldice at the Court of Luxembourg

Praha 2015

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Na úplném začátku bych rád poděkoval paní prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za podporu, odborné rady a za čas, který ochotně věnovala vedení mé práce. Nemohu též opomenout všechny ostatní, bez kterých bych práci nemohl sepsat, zejména děkuji těm, kteří mi nějak usnadnili práci při heuristice, či pomohli upozorněním na snadno přehlédnutelné důležité skutečnosti.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

ABSTRAKT

Páni z Koldic mají kořeny v Míšeňsku, kde se nachází město a hrad Koldice (Colditz). Jejich první kontakty s Českým královstvím lze prokázat od doby vlády Václava II. Následně, za vlády Lucemburků, se stávají jako rádci oporou panovníka. Nejprve sloužili u krále Jana, později dokonce císaře Karla IV. Poměrně často půjčovali větší částky zadluženým panovníkům. Těma st. z Koldic může být považován za prvního pána z Koldic, který se trvale usídlil v království. Král Jan Lucemburský mu udělil v léno některé državy v severozápadních Čechách (nejvýznamnější z nich byl hrad a hornické město Krupka). Jeden z jeho synů, Těma ml. z Koldic, rozmnožil majetek a podřídil i panství Koldice jako léno mladému králi Václavovi IV.(1368). Jména Koldiců na velkém množství listin českých králů dokládají, že příslušníci tohoto rodu obvykle zůstávali v jejich blízkosti. Těma st., Těma ml. a Albrecht z Koldic zastávali významné úřady, například hejtmanství v Horní Lužici a ve Vratislavi, úřad mistra komory a další více, či méně významné posty. Uplatnili se i jako duchovní, během zkoumaného období dva členové rodu zasedli na biskupský stolec v Míšni. Tato práce popisuje pouze jedno století jejich služby u dvora, což znamená, že výzkum je doveden ke konci vlády Václava IV., „česká větev“ pánů z Koldic však vymírá až na počátku 16. století.

(Klíčová slova: Páni z Koldic, šlechta, lucemburský dvůr, země České koruny, hejtman (capitaneus), lenní systém)

ABSTRACT

The Lords of Colditz originally came from Meissen, which is also the location of the town and castle Colditz (Koldice). Their first contact with the Kingdom of Bohemia dates to the reign of Wenceslaw II. During the rule of the Luxembourg dynasty, they became (as counsellors) one of the pillars of their sovereigns' power. At first, they served King John of Luxembourg, and then his son and Emperor - Charles IV. Besides their counselling services, Lords of Koldice often lended quite large amounts to indebted rulers. Thimo (Těma) the Elder is considered to be the first Lord of Colditz, who settled in the Kingdom of Bohemia. King John of Luxembourg gave him some goods in the northwestern part of Bohemia (the most important of them was Krupka, a mining town with a castle). One of his sons, Thimo (Těma) the Younger, enlarged the domain and eventually turned his allodial property Colditz (Koldice) into a feud (1368). Thus he became a vassal of the King Wenceslaus IV. A large number of documents show that Lords of Colditz mostly stayed around the royal court. Thimo the Elder, Thimo the Younger and Albrecht held many important offices. For example sheriffs (capitaneus) of Upper Lusatia and Wrocław, master of chamber (magister camerere, head of the royal finances), and other less important offices. During the investigated period, two members of the Colditz house also built a successful spiritual career as Bishops in Meissen. This paper focuses only on one century of their service at the court of Luxembourg dynasty, that is, from its beginnins to the end of the reign of Wenceslaus IV (1419). However, the „Czech“ stem of the Lords of Colditz prevailed in the Kingdom of Bohemia until its extinction at the beginning of the 16th century.

(Keywords: Lords of Koldice, nobility, the court of Luxembourg, the Lands of the Crown of Bohemia, sheriff (capitaneus), seigniorial system)

OBSAH:

Předmluva	7
1. Koldicové známí a neznámí	
1.1 Uvedení do problematiky.....	8
1.2 Páni z Koldic v historické literatuře a pramenech.....	10
2. Koldicové na dvoře prvních Lucemburků	
2.1 Dvorská šlechta a lenní systém v politické koncepci Lucemburků	16
2.2 Původ rodu a první doložené kontakty s Českým královstvím	18
2.3 Cesta Těmy st. z Koldic na dvůr Jana Lucemburského	21
2.4 Těma ml. z Koldic navazuje na úspěšnou kariéru svého otce	26
3. Majetková a hospodářská základna rodu	
3.1 Finanční situace a budování majetkové základny v Čechách	34
3.2 Exkurs do historie převodu vsí od purkrabích z Leisnigu	36
3.3 Předávání rodové základny mezi generacemi	38
3.4 Koldicové jako věřitelé	40
3.5 Územní úspěchy Těmy ml. z Koldic	43
4. Osudy rodu za vlády Václava IV.	
4.1 Zděděný rádce na vrcholu své kariéry	46
4.2 Potomci Hanuše I. a Těmy mladšího	51
4.3 Dědictví po Těmovi mladším	54
4.4 Částečný rozpad doposud získaného majetku	57
4.5 Cesta k pevnému propojení s českou šlechtou	61
4.6 Věrnost králi	64
4.7 Správa rodových držav	67
Závěr	69
Příloha č.1 – rodokmen.....	72
Příloha č.2 – erb.....	74
Seznam pramenů a jejich edic	75
Seznam literatury	76
Seznam zkratk	81

Předmluva

Předkládaná práce se nesnaží popsat pouze dějiny jednoho z poměrně významných rodů, kterému byla dosud věnována minimální pozornost, ale také ukázat proměny postavení specifické skupiny šlechty, která svůj vzestup spojovala s panovníkem a byla úzce spjata s jeho dvorem. Chtěla by poukázat na možnosti a cíle pánů z Koldic ovlivněné situací v zemi a vztahy panovníka s tradiční rodovou šlechtou. Působení Koldiců ve vysokých úřadech svým způsobem doplňuje představu fungování dvora a státu ve čtrnáctém století. Z důvodu rozsáhlosti pramenné základny není možné popsat dějiny rodu od příchodu do služeb českých panovníků až po vymření v mužské linii o dvě století později. Práce se proto omezuje „jen“ na jedno století historie rodu charakterizované působením na dvoře českých Lucemburků, tedy od počátku století čtrnáctého po počátek patnáctého století.

1. Koldicové známí a neznámí

1.1 Uvedení do problematiky

Základním cílem předkládané práce je rozšířit poznatky o významné šlechtické rodině na základě bohaté a velmi různorodé pramenné základny a pokračovat ve studiu rodu v lucemburské době do konce vlády Václava IV. Snaží se doplnit nové perspektivy náhledu na působnost rodu nejen ve vztahu k panovníkovi, ale také alespoň v náznacích ve vztahu k české šlechtě i svým příbuzným z ostatních rodových linií. Znamená to také, že je rod Koldiců možné považovat za vhodný příklad dvorské šlechty¹, což umožní zdůraznit různorodost strategií šlechticů v přístupu ke dvoru a osobě panovníka. Právě v Koldicích můžeme sledovat protiklad k tradičním rodům zemské šlechty s alodiální držbou statků v království.

V rámci středověkého semináře profesorky Lenky Bobkové vzniklo již několik prací zabývajících se rody spojenými s pražským dvorem. Jako příklad uveďme diplomové práce zabývající se historií purkrabí z Donína² nebo pánům ze Šumburka³. Přestože je dvorské šlechtě věnován poměrně velký zájem, nebylo dosud možné pokrýt všechny podstatné otázky spjaté s touto problematikou. Cesta k jejich zodpovězení vede mimo jiné přes bližší poznání osob, jež k tomuto typu šlechty patřily. Má proto smysl ledovat rody tak úzce svázané s Lucemburskou dynastií, všímat si jejich postavení, majetkové základny i vztahu k „tradičním“ rodům české šlechty. Jak prokáží následující kapitoly, páni z Koldic získali zcela specifické postavení jako jeden z nově příchozích rodů, který naprostou většinu držav v korunních zemích dostal od panovníka a následně i své rodové sídlo za hranicí podřídil Lucemburkům.

V následující podkapitole je naznačen stav bádání dotýkající se výrazněji šlechty, zejména tzv. dvorské, stejně tak jako přímo Koldiců. Po stručném seznámení s dvorskou šlechtou může být přikročeno k pasážím druhé kapitoly,

¹ O dvorské šlechtě podrobněji v následující kapitole (2.1).

² VONDRÁČKOVÁ, Jitka. *Purkrabí z Donína na Grabštejně*. Praha, 2002. 132 s., vedoucí práce Lenka Bobková.

³ HEROUTOVÁ, Kateřina. *Páni ze Šumburka. Historie rodu v Království českém (od poloviny 13. st. do 1. poloviny 15. st.)* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009. 101 s., vedoucí práce Lenka Bobková.

kteře pojednávají o vzestupu rodu ve službách prvních Lucemburků. V průběhu necelého půl století lze sledovat poměrně strmý kariérní vzestup od Těmy st. z Koldic, který vstoupil do služeb krále Jana, směrem k nejvyšším postům zastávaným jeho stejnojmenným synem na závěru vlády Karla IV. a za prvních let panování Václava IV. Třetí kapitola je věnována majetkové a hospodářské základně rodu, která se v jistých ohledech vyvíjela v souladu úspěšnou dvorskou službou. Poslední a nejrozsáhlejší kapitola popisuje chování rodu v období vlády Václava IV., kdy se již páni z Koldic nemohli opírat o stabilní pozici v blízkosti trůnu. Tehdy je možné sledovat postupnou cestu synů Těmy mladšího od naprosté loajality Václavovi IV. ke konečnému ukotvení pozic u Zikmunda Lucemburského krátce po Václavově smrti. Znamená to také, že za jakékoli situace Lucemburky nezradili, což nás může vést k otázce, zda typický rod dvorské šlechty mohl jednat jinak. Počátek 15. století však byl pouze jakási předehra pro další závažné situace, se kterými se musel rod vyrovnávat po většinu století. Z hlediska rozsahu je ovšem nutné tuto práci omezit na výzkum přibližně jednoho století a ukončit zatím výzkum společně se závěrem vlády Václava IV., tedy přenechat peripetie patnáctého věku až následnému bádání.

Pro umožnění samotného výzkumu rodu a jeho kontaktů bylo třeba provést důkladnou prosopografickou analýzu, která odhalila podrobné rodové vazby, stejně tak jako nesrovnalosti a chyby rozváděné genealogiemi tvořenými s delším časovým odstupem. Výzkum dvorů je v současné historiografii poměrně živým tématem, proto nepovažuji za nutné tuto oblast obecně rozebírat, přesto je nutné uvést, že velmi důležitou je modelová analýza samotného dvora, která bezpodmínečně stojí v pozadí jakéhokoli výzkumu šlechty, jejíž postavení se z převážně části odvíjí od pozice získané na dvoře. Nashromážděné poznatky dále umožnily náhled do méně probádaných okruhů šlechty a následnou komparaci ohledně fungování některých mechanismů ve společnosti u dvora a zejména pomohly provést srovnání chování pánů z Koldic s obdobně postavenými rody, které volí i obdobnou strategii pro svůj vzestup.

1.2 Páni z Koldic v historické literatuře a pramenech

Na lucemburskou epochu se zaměřila celá řada badatelů, přičemž téměř v žádné z prací se nelze vyhnout problematice dvora a často je třeba se dotknout přímo dvorské šlechty. Kromě autorů, kteří své práce zaměřili na lucemburskou epochu z pohledu různých směrů bádání a cílů (Jiří Spěváček, Petr Čornej, František Šmahel, Jiří Fajt, nebo F.M. Bartoš)⁴, je třeba mít na zřeteli práce Františka Kavky,⁵ v daných souvislostech zvláště studii věnovanou lennímu institutu, a Lenky Bobkové zabývající se zeměmi České koruny z mnoha úhlů pohledu, včetně vztahů k Míšeňsku, rodné zemi Koldiců, či působnosti „cizích“ pánů v řadách dvorské šlechty⁶.

Zvláštní pozornost si zaslouží literatura věnovaná úřadům, které páni z Koldic zastávali, několik článků o fungování komory i přímo o úřadu mistrů komory sepsal František Kavka. Samozřejmě ani nejpřednější úřady ve vedlejších zemích nebyly zapomenuty, kupříkladu Mlada Holá se pokusila rekonstruovat chod kanceláře ve Vratislavi.⁷ Fungování státu za Václava IV. představil Ivan Hlaváček⁸.

Šlechticům na dvoře Jana Lucemburského věnoval svou práci například Zdeněk Žalud⁹. Právě jeho zaměření na českou šlechtu mne vede k nutnosti připojit poznámku, že při formování lucemburského dvora se obvykle sledují

⁴ Pro ilustraci uvedme: SPĚVÁČEK Jiří, *Václav IV. 1361-1419*, Praha 1986. Tentýž, *Jan Lucemburský a jeho doba. 1296-1346*, Praha 1995; ČORNEJ, Petr. *Tajemství českých kronik: cesty ke kořenům husitské tradice*. Praha 1987; z díla F. ŠMAHELA byla pro předkládanou práci nejpodněnější *Cesta Karla IV. do Francie*, Praha 2006; od F.M. BARTOŠE připomeňme *České dějiny II/6*, Praha 1947, II.7-8, Praha 1965-1966.

⁵ KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika*, I-II, Praha 1993; o lenním institutu: *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*, ČČH, roč. 88, 1990, s. 225-251.

⁶ Například: BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993; *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*. In: *Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století*, Ústí nad 1992, s. 99-113; *Sasko v teritoriální politice českých králů do roku 1459*. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et Historica 1, 1993, s. 49-67; *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. stol. aneb Donínská válka*. In: *Historik zapomenutých dějin: sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi* / Praha 2003 s. 258-270.

⁷ HOLÁ, Mlada. *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.* Praha 2008.

⁸ IVAN HLAVÁČEK, *K organizaci státního a správního systému Václava IV.*, *Dvě studie k itineráři a jeho radě*, Praha 1991; tentýž, *Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské*, in: *Opera historica 7*, Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), 1999, s. 29–70.

⁹ ŽALUD, Zdeněk. *Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského* [online]. Praha FFUK, 2007. Vedoucí práce Lenka Bobková.

příchozí rádci a tradiční česká šlechta, naopak nově příchozí šlechtě hledající příležitosti u mladého panovníka nebyl věnován dostatek prostoru, přestože poskytují další a trochu odlišný pohled na dvůr.

O dvoře Karla IV. máme k dispozici útlou přehledovou knihu Františka Kavky¹⁰. Obecnou problematiku dvorů v české historiografii v poslední době řeší několik sborníků s názvem *Dvory a rezidence ve středověku*¹¹, které připravila Dana Dvořáčková–Malá ve spolupráci s Janem Zelenkou.¹² Sledovány jsou i různé aspekty dvorské kultury, např. slavnostní vjezdy do měst (Tomáš Borovský, Robert Antonín¹³), dále například na moravské Lucemburky se zaměřil Tomáš Baletka¹⁴, dvůr ve Zhořelci pro změnu představila Lenka Bobková.¹⁵ Zcela opomenout nelze ani Českou středověkou šlechtu od Josefa Macka¹⁶. Abychom nezůstali pouze na poli české historiografie, připomeňme nepostradatelnou řadu *Residenzenforschung*¹⁷, se kterou je kupříkladu spojován Werner Paravicini věnující se dvorské kultuře¹⁸.

O šlechtických rodech vzniká několik edičních řad, zejména v Nakladatelství Lidové noviny a českobudějovickém nakladatelství Veduta.¹⁹

Přímo pánům z Koldic bývají věnovány občasné zmínky, takže je nelze označit za rod zcela zapomenutý, ale moderní monografii nemají. V literatuře

¹⁰ KAVKA, František, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993.

¹¹ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, *Dvory a rezidence ve středověku*, Praha 2006; DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a Jan ZELEŇKA, *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura středověké společnosti*, Praha 2008.; Tatáž, *Dvory a rezidence ve středověku. Všední a sváteční život*, Praha 2009.

¹² Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELEŇKA, *Curia ducis, curia regis, Panovnícký dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011.

¹³ ANTONÍN, Robert a Tomáš BOROVSÝ. *Panovnícké vjezdy na středověké Moravě*. Brno 2009.

¹⁴ Tomáš BALETKA, *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411)*, SAP 46, 1996, s. 259–536; Tentýž, *Dvůr moravských Lucemburků a perspektivy jeho dalšího studia*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, Praha 2006, s. 43–51.

¹⁵ L. BOBKOVÁ, *Zhořelecký dvůr a rezidence vévody Jana*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, edd. Dana Dvořáčková-Malá/ Jan Zelenka, Praha 2008, s. 197-214.

¹⁶ MACEK, Josef, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997.

¹⁷ Edice *Residenzenforschung* obsahuje mnoho přínosných svazků. Uveďme alespoň svazek 15/1 a 15/2 - jako nejpodnětnější z těch, které mají za cíl výzkum pozdně středověký dvůr: WETTCLAUFER, Jörg, Jan HIRSCHBIEGEL a Werner PARAVICINI. *Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich: Bilder und Begriffe*. Sigmaringen: Thorbecke, 2005.

¹⁸ Werner PARAVICINI, *Die ritterlich-höfische Kultur*, München 1994.

¹⁹ V NLN ediční řada *Šlechtické rody* – např.: VELÍMSKÝ, Tomáš, *Hrabišici : páni z Rýzmburka*, Praha, 2002; PAPAJÍK, David, *Páni ze Sovince: dějiny rodu moravských sudích*, Praha, 2005; BALETKA Tomáš, *Páni z Kravař: z Moravy až na konec světa*, Praha, 2004 ; v nakladatelství Veduta: ediční řady *Šlechta zemí České koruny a Osobnosti českých a moravských dějin* - např.: ŠANDERA, Martin, *Páni z Dobrušky a Opočna*, České Budějovice, 2007; KOTLÁROVÁ, Simona, *Bavorové erbu střely*, České Budějovice, 2004; NOVÁKOVÁ, Stanislava, *Krajířové z Krajku*, České Budějovice, 2010; BERAN, Zdeněk, *Poslední páni z Michalovic: Jan IV. (zemřel 1435/1436) a Jindřich II. (zemřel 1468)*, České Budějovice, 2010.

bývá jmenován Těma mladší v souvislosti s titulem mistra komory a jeho syn Albrecht zmiňovaný jako bojovník s husity. Ve velkých syntézách (např.: Lucemburkové²⁰; Husitské století²¹; Karel IV. císař z boží milosti²²; Velké dějiny zemí Koruny české²³) jsou páni z Koldic uváděni jen okrajově. Nelze však očekávat podrobnější a výraznější pasáže ve velkých kompendiích o rodech méně známých a často nedostatečně probádaných. Například obdobně útržkovité informace nacházíme o pánech z Bergova, kteří přichází do stálých služeb pražského dvora ve stejné době s Koldici, tento rod se také do literatury dostává dle náhodných zmínek v pramenech, protože mu dosud monografie, ani žádná samotná studie nebyla věnována.

K samotnému rodu Koldiců se váže poměrně omezený počet sekundárních zdrojů. Přes mnoho nesrovnalostí si zaslouží obdiv poměrně obsáhlé Sedláčekovo heslo v Ottově slovníku naučném, které naznačuje jakousi základní dějovou linii o pánech z Koldic.

Jedinou publikovanou prací zabývající se výhradně dějinami celého rodu Koldiců je poměrně stručné shrnutí sepsané téměř před sto lety Kurtem Truölem.²⁴ *Die Herren von Colditz und Ihre Herrschaft* pojednává v první části ve stručnosti o všech rodových liniích. Ve druhé části představuje panství Koldice a v části závěrečné shrnuje sociální postavení některých členů rodu a zmiňuje tedy jejich tituly a úřady. Přestože práce obsahuje mnoho nejasností a občas také informace pramenně nedokládáné, pro nejzákladnější seznámení s dějinami celého rodu jistě postačí.

Česky psaná literatura dosud postrádá komplexní práci o Koldicích nebo alespoň o působení „české větve rodu“ od jejího vstupu do služeb českých panovníků až po vymření po meči v 16. století. V námi sledovaném předhusitském období byla pánům z Koldic věnována jediná studie, a sice diplomová práce, kterou sepsal v sedmdesátých letech Denko Čumlivski²⁵.

²⁰ ŠMAHEL, František - BOBKOVÁ, Lenka (eds), *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

²¹ CERMANOVÁ, Pavlína - NOVOTNÝ, Robert - SOUKUP, Pavel (eds.), *Husitské století*, Praha 2014.

²² FAJT, Jiří (ed.), *Karel IV. Císař z boží milosti*, Praha 2006.

²³ BOBKOVÁ, Lenka - BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české IV a, b (1310-1402)*, Praha 2003; ČORNEJ, Petr, *Velké dějiny zemí Koruny české V (1402-1437)*, Praha 2000.

²⁴ TRUÖL, Kurt, *Die Herren von Colditz und Ihre Herrschaft*, Leisnig 1927.

²⁵ ČUMLIVSKI, Denko, *První dvě generace rodu pánů z Koldic usedlé v Čechách a jejich činnost: Těma (I.) z Koldic 1303 až Těma (II.) z Koldic 1383*. Praha 1974.

Ten se ve své diplomové práci zaměřil na první dvě generace pánů z Koldic, respektive ve výsledku na sledování dvou Koldiců (Těmy staršího a mladšího). Do základního přehledu dosavadního bádání o pánech z Koldic zbývá již jen disertační práce Viktora Pohanky²⁶, který ji částečně publikoval ve Slezském sborníku. Věnoval se Albrechtovi z Koldic zejména z pohledu jeho úřadu ve vedlejších zemích. Bohatou pramennou základnu k této postavě také zatím zcela nevyčerpal. Albrechtova kariéra ale vrcholí až za časovou hranicí vymezení této práce, a proto se jím nebudu podrobněji zabývat.

Pramenná základna je poměrně bohatá a hlavně různorodá. Neexistují dlouhá období, kdy bychom neměli alespoň rámcové zprávy o nejvýznamnějších členech rodu. Prameny jsou ale roztroušeny v mnoha archivních fondech a edicích. Podstatnou část, tedy téměř osm desítek listin, obsahuje samotný Archiv České koruny (Národní archiv, Praha), který je dostupný v digitalizované podobě²⁷, což velmi usnadňuje práci oproti méně dostupné tištěné verzi. S výjimkou několika desetiletí vlády Václava IV. lze čerpat z Regest Imperii²⁸ od VII. svazku po díl IX. věnovaný Zikmundu Lucemburskému, kde lze najít i prameny odkazující se na poslední léta vlády Václava IV.. Velmi obsáhlým zdrojem informací je Codex diplomaticus Saxoniae regiae²⁹, který odhaluje dokumenty vážící se k záležitostem Koldiců v rodném Míšeňsku. Vzhledem k převážné angažovanosti rodu ve vedlejších korunních zemích je nutné využít všechny dostupné sbírky, zejména Codex

²⁶ POHANKA, Viktor, Albrecht z Koldic. *Zástupce českých králů ve slezském a lužickém prostoru v časech kalicha*, vedoucí práce Prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.; POHANKA, Viktor, „Item eynem bothen kein der Sweidenicz zu dem von Colditz...“ K itineráři svídnicko-javorského hejtmana a hornolužického fojta Albrechta z Koldic v časech kalicha, in.: Slezský sborník 112, roč. 2014, s. 91-134.

²⁷ <http://monasterium.net/mom/fonds>; zde dostupné: *Archivum Coronae regni Bohemiae*: I. 1158–1310, ed. Dáša Šmerdová, Praha 1982; II. 1311–1438, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983; III. 1347–1355, edd. Dáša Šmerdová – Karel Beránek, Praha 1985; IV/1, 2. 1355–1360, edd. Věra Beránková – Lenka Matušiková, Praha 1987; IV/3, 4. 1361–1368, edd. Lenka Matušiková – Dáša Šmerdová, Praha 1987; IV/5, 6. 1369–1378, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2006; V/1, 2. 1378–1419, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007.

²⁸ *Regesta Imperii*, Bd. VIII. a Bd. IX., ed. j. F. Bhmer – A. Huber, Innsbruck 1877; dostupné na adrese: <http://www.regesta-imperii.de/regesten/suche.html>

²⁹ *Codex diplomaticus Saxoniae regiae*, 1 Hauptteil, Abt. B: Bd 1, ed. H. Ermisch, Liepzig 1899, Bd. 2, ed. H. Ermisch, Liepzig 1902; 2 Hauptteil, Bd. 4, ed. E. G. Gersdorf, Liepzig 1873; Bd. 5, ed. K. Fr. von Posern-Klett, Liepzig 1875; Bd. 7, ed. Knothe, Liepzig 1883; dostupné na adrese: <http://codex.isgv.de/>

diplomaticus Silesiae, Codex diplomaticus Lusitaniae superioris atd.³⁰ V souboru edic nelze opomenout Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae a Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae³¹, která ale končí rokem 1364. Zcela výjimečné informace o postavení Koldiců z hlediska papežské kurie přináší Monumenta vaticana res gestas bohemicas illustrantia³².

Oproti nepřebornému množství pramenů úředního charakteru musíme připustit konstatování, že narativní prameny si Koldiců téměř nevšímají. Většina kronik toto jméno vůbec neobsahuje, pouze jedinečný případ uchovává jméno Koldice pouze z toho důvodu, že do textu byla zařazena listina s úplnou svědečnou řadou³³. Dokonce ani podrobná rozsáhlá práce, jakou je Zbraslavská kronika, si konkrétněji přichozího rodu nepovšimla. Výjimka potvrzující toto pravidlo se však najde, nejedná se však o spisy domácí. Těma mladší z Koldic se dostal do Velkých francouzských kronik jako jediná osoba z doprovodu Karla IV. při cestě do Francie, která je uvedena nejen hodností svého úřadu, ale dokonce i jménem. Stejně tak kroniky řádu německých rytířů zmiňují Těmu staršího mezi bojovníky, kteří se zúčastnili křížové výpravy krále Jana do Pruska v roce 1329.³⁴

Snad právě absence pánů z Koldic v narativních pramenech české provenience, které jim nepřisoudily dostatečnou důležitost, způsobila

³⁰ *Codex diplomaticus Lusitaniae superioris*, I., ed. G. Köhler, Görlitz 1856; II, ed. R. Jecht, Görlitz 1905-1910.; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>; *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 18 a Bd. 22, edd. C.Grünhagen - K. Wutke, Breslau 1898, 1903; Bd. 29 a Bd. 30, edd. K. Wutke – E. Randt – H. Bellé, Breslau 1925-1930; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>

³¹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, III. a IV., ed. Emler, Praha 1890, 1892; V/1-2, ed. J. Spěváček, Praha 1958-1960, V/3 ed. J. Zachová, Praha 2000, VI edd. B Mendl – M. Linhartová, Praha 1928-1963; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, VI- XIII, edd. v. R. Ritter von Chlumecký – J. Chytil- V. Brandl, Brünn 1854-1897; XV, ed. Bretholz, Brünn 1903; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>

³² *Monumenta vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, III. Ed. Jesenský, Praha, 1944; IV. Ed. Stloukal, Praha, 1949-1953; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>

³³ Přibík z Radenína, řečený Pulkava, uvádí jméno Těmy staršího v souvislosti s listinou o vévodství opavském z roku 1318, kterou do textu vkládá i se svědečnou řadou.

³⁴ Petrus de Dusburg, *Chronica terrae Prussiae*, ed. Jarlosław Wenta, Sławomir Wyszomirski, Kraków 2007, s. 270 – 271.

opomíjení tohoto rodu, byť zastával významné postavení a úřady u dvora Lucemburků.

2. Koldicové na dvoře prvních Lucemburků

2.1 Dvorská šlechta a lenní systém v politické koncepci Lucemburků

Používání lenního institutu se v Českém království vyvíjelo na rozdíl od západní Evropy svou vlastní cestou, jak již kdysi naznačil František Kavka³⁵. Od 13. do 16. století vznikaly stále nové lenní vztahy, které se zdály být oboustranně výhodné pro závazek vzájemné služby různého druhu. Tato forma vztahů se však nejprve používala spíše jen v zahraniční politice, ale mezi králem a zemskou šlechtou trvalo mnohem déle, než se lenní vazby v pravém slova smyslu ujaly. Za vlády Přemyslovců vznikají spíše jen drobná léna a nejčastěji tzv. léna hradní, vážící jejich držitele k službě na daném hradě. Není jisté, zda lze některá léna již z doby Přemysla Otakara II. považovat za systém na který byli navázáni vazalové vyššího typu (později označovaní za držitele ušlechtilých lén). Z této doby máme pochybný lenní revers Bibrštejnů na hrad a panství Frýdlant, avšak oni sami jej za léno asi ani nepovažovali. Následně můžeme vidět uplatnění lenního vztahu jakožto politikum, kdy vazal svým majetkem a svými lidmi zaručoval obranu svěřené državy, tedy nejen vojenskou pomoc poskytovanou v případě nutnosti, ale i průběžné zajištění vojenské ochrany strategických bodů. Lennímu pánovi tedy tento vztah přinášel další možnosti. Zcela politické využití je zřejmé za krále Jana, který uplatňoval lenní vztahy, jak je znal z rodného Lucemburska. Právě za jeho panování došlo k výraznému rozrůstání počtu lén³⁶. Stále platilo, že nejčastěji lenní vztahy byly navázány na rody cizího původu (např. páni z Donína a z Bibrštejna), ale došlo i k částečnému přijetí lenního institutu i českou zemskou šlechtou.

Uvažme, že vazal za lenní slib získal výhody (např.: ochranu, exempci v soudní hierarchii, či alespoň přiblížení se do panovníkovy blízkosti a šance na úspěšnou službu, jak je zřetelné u dvorské šlechty). Tak byla zajištěna oboustranná spokojenost a výhodnost do tohoto vztahu vstoupit, dokonce i

³⁵ KAVKA, František, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*, ČČH, roč. 88, 1990, s. 225-251.

³⁶ Tamtéž, s. 245n.; zde Kavka porovnává 7 případů přemyslovské éry s 35 případy lenních objektů vzniklých za Jana Lucemburského, který si tak získal 18 rodů. Osm z nich bylo cizího původu (hlavně z Chebska a Loketska a příchozí z Durynska a Mišeňska, šlo tedy většinou o dvorskou šlechtu; ve výčtu jsou i páni z Bergova, Koldic, či purkrabí z Donína).

dobrovolným vzdáním se alodiálního práva (jak uvidíme v případě Koldiců), výjimečně tak učinili i příslušníci zemské šlechty (např. pán z Landštejna, jež se takto vzdal svého stejnojmenného hradu³⁷).

Ve velké míře léna nacházíme v severozápadních Čechách v rukou cizí, tedy nově příchozí šlechty, která se stává tzv. dvorskou šlechtou. Tito urození neměli na rozdíl od tradiční české zemské šlechty žádný (alodiální) majetek. Většinou přichází do služeb suveréna s lepším postavením a větším vlivem, než měl ten, v jehož oblasti ležela majetková základna jejich rodu. České království tak lákalo zejména šlechtice z Míšeňska a Durynska. Můžeme sledovat několik vln takto příchozí šlechty do služeb panovníkova dvora. Za Přemyslovců tato tendence nebyla tolik nápadná (např.: po polovině 12. století zdomácněli na severu Čech purkrabí z Donína; za Přemysla Otakara II. Bibrštejnové, ve stejné době také páni ze Šumberka), asi nejvýraznější byla šance vzestupu pro příchozí po nástupu Jana Lucemburského, který hledal oporu pro svou vládu. Ještě před jeho příchodem se na pražském dvoře objevili Ota z Bergova a Těma z Koldic. Následné osudy jejich rodů mohly být zcela jiné, pokud by se včas neorientovali v situaci v království a ještě včas nepřešli k novému králi, v jehož službách dosáhli rychlého vzestupu. Tehdy se ideálně skloubily šance příchozí dvorské šlechty s možnostmi, které poskytoval lenní systém. Zcela jednoznačně mohl král hledat své pomocníky mezi lidmi, kteří nebyli příliš zaměstnání správou svého majetku, kteří měli rozhled v oblasti Českého království, přestože dosud nebyli jeho přímou součástí, jinými slovy bude jim záležet spíše na kooperaci s trůnem, než na konfrontaci s ním, jelikož se nemají možnost opřít o majetky v zemi, které by zároveň nebyly lény. Svou samozřejmou znalostí němčiny byli vhodní též pro Janovu expanzivní politiku do oblastí přiléhajících ke království. Podstatné také bylo, že byli ochotní trávit u dvora více času, nebo naopak přijmout funkci v úřadě ve vedlejších zemích a ke dvoru dojíždět. Takové funkce patrně příliš nelákaly domácí šlechtice vázané správou svých panství, naopak pro druhorozené syny míšeňské nobility, mezi které patřil i Těma z Koldic, mohlo být jejich udělení životní šancí.

³⁷ Vilém z Landštejna se stal korunním vazalem roku 1341 (RBM IV. č. 923), měl jím být pouze po dobu králova života, avšak ještě za Václava IV. byly považovány za léna všechny statky (kromě Třeboně). Přetrvávání v lenním vztahu musí odkazovat na výhodnost tohoto stavu se nezprostit.

Jak bylo naznačeno, fenomén dvorské šlechty a snaha o užívání lenního systému šly ruku v ruce. Panovník si tak zajistil skupinu pánů, o jejichž loajalitě nemusel pochybovat a mohl jim svěřovat významné úřady nebo alespoň důležité úkoly. Páni z Koldic jsou typickým rodem dvorské šlechty, i proto je podnětné jejich osudy sledovat.

2.2 Původ rodu a první doložené kontakty s Českým královstvím

Míšeňský rod má své počátky v polovině 12. století a nikoho nepřekvapí, že hlavním rodovým sídlem byly Koldice (Colditz) na řece Muldě, které první Těma získal v léno patrně od Fridricha I.³⁸ Rod Koldiců (respektive alespoň jedna z jeho linií) zůstala seděním na panství Koldice do počátku 15. století. Nejednalo se totiž o ledajaké panství, protože se tam nacházela kromě dolů údajně také mincovna, o jejímž osudu od počátku čtrnáctého století nemáme zprávy. Přesto nám to již nyní prozrazuje dobré předpoklady pro budoucí postavení rodu a možnosti půjčovat Lucemburkům i větší částky. Nejjednodušším vysvětlením by bylo, že měli k dispozici značnou hotovost právě díky bohatství, které rodové panství poskytovalo. Jaké možnosti to rodu umožňovalo, naznačí následující kapitoly. Bohužel konkrétní výnosy plynoucí z držení práv zůstávají tajemstvím, proto musíme připustit, že tento zdroj příjmů pomáhající disponovat hotovostí nemusel být již tak významným. Absence pramenů vázaných k drahým kovům lze vysvětlit ztrátou těchto dokumentů, stejně tak, že doly byly již téměř vyčerpány. Snad právě proto Koldicové následně kladli důraz na doly cínové získané u Krupky, která se později stala doménou české větve rodu. Můžeme očekávat, že výhodou byla i předchozí rodová zkušenost s hornickou lokalitou.

V úvodu je třeba zdůraznit, že Těma³⁹ je nejoblíbenější rodové jméno, což někdy komplikuje identifikaci jednotlivých rodových příslušníků. Problémem je již samotná nejednotnost literatury v jejich číslování. Těma (Thimo) má v pramenech jméno ve tvaru Thietmar, Thymo i Thimo, Teyma, Týma, Tiemo i Diemo, nebo také Tinonni. Jméno pochází od Timothea, které se v němčině

³⁸ Těma I. žil v druhé polovině 12. století a K. Truöl (Die Herren von, s. 3) ho označil za ministeriála.

³⁹ Jméno Těma je snad zdrobnělinou Dětmara, čemuž by odpovídal psaná verze Thietmar. Obdobně bychom mohli jméno považovat za úpravu biblického Timotea.

dostává do podoby Dětmara, ve slovanském prostředí se ujímá ekvivalent Týma, respektive Těma. Obdobně Koldice nacházíme v různých úpravách, které je vhodné uvést: k českému „z Koldic“ patří nejčastěji ekvivalenty: von Colditz, Coldiz, Coledize, Colidiz, Coldicz, Koldiz, Kolditz i Koldicz, Cholditz, Koldinze, Koldntz, Choltitz, Culliditz. Tento výčet tvoří pouze nejfrekventovanější varianty, existuje mnoho dalších, které snad není nutné vyjmenovávat, protože identifikace nebývá složitá a záměna s jiným názvem příliš nehrozí.

Za českou větev lze označit linii od Těmy V.⁴⁰ (v české literatuře označovaného také jako Těma starší), který byl druhorozeným synem Jindřicha staršího z Koldic zvaného také Jindřich Nábožný. Jako druhorozený syn hledal Těma uplatnění mezi dvorskou šlechtou a tak nakonec zakotvil na dvoře Jana Lucemburského.

Příchod pánů z Koldic do českého prostředí je poněkud zastíněn osobou, která se také pyšní přídomek „z Koldic“. Jedná se o Koldu z Koldic, dominikána působícího v době, kdy již lze prokázat konkrétní kontakty míšeňského rodu s dvorem českého krále. Nelze dokonce vyloučit příslušnost Koldy k rodu Koldiců, protože měl prokazatelně šlechtický původ, jak je uvedeno v listině Jana Lucemburského.⁴¹ Urozenost neprokazuje bezpečně spojitost s rodem Koldiců, přestože by se to zdálo logické. Musíme připustit, že klerik mohl získat přídomek dle místa svého narození, nebo prvního benefícia. O predikát prozrazující příslušnost k rodu se tedy nemuselo jednat. Většina genealogií Koldu do rodokmenu nezařazuje, všechny jsou ovšem mnohem pozdější. Celé jméno Kolda s přídomek z Koldic je uvedeno pouze ve zmíněné listině, v ostatních pramenech vystupuje pouze jako „frater Colda“. Předmluva Pasionálu Přemyslovny Kunhuty⁴² připouští spojitost

⁴⁰ Těma je V. dle celkového číslování rodu. Česká literatura týkající se 14. a prvních let 15. století nejčastěji používá pro Těmu V. označení „starší“, Těmu VIII. „mladší“ a jeho syn je jednoduše „biskup Těma“, protože byl biskupem v Míšni. Denko Čumlivski nabízí alternativu v číslování, která se týká pouze české větve. (Těmu V. označuje (I.) a Těmu VIII jako (II.) atd.) Při bádání ve všech rodových liniích je toto číslování zmatečné, vhodné je pouze v případě, že je výzkum striktně omezen na českou větev.

⁴¹ Král Jan Lucemburský ho doporučil papeži Klimentovi VI. za českého penitentiáře (zповědníka) v Římě, zmiňuje jeho urozenost - „...frater Colda de Colditz, ordinis praedicatorum lector Pragensis, qui de nobilibus regni mei...trahens originem...“ (celý text in.: PALACKÝ, František. *Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte: nebst Beilagen ; ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII., XIV. und XV. Jahrhundert.* Prag, 1842-1847, s 339-340, č. 139).

⁴² URBÁNKOVÁ, Emma; STEJSKAL, Karel. *Pasionál Přemyslovny Kunhuty.* Praha, 1975. s. 14.

dominikána Koldy s pány z Koldic, ale také vyvrací názor F.R. Tichého, který dokonce ztotožnil Koldu z Koldic⁴³ s míšeňským biskupem Vítkem (Witego II.) z Koldic, což v žádném případě nepřichází v úvahu.

Připustíme-li Koldu jako člena rodu, nemění to situaci, protože ho jako duchovního nelze považovat za zakladatele české větve Koldiců, přesto by byl významným článkem v navazování bližších kontaktů na české země.

První významnější styky Koldiců s českými zeměmi jsou doloženy za posledních Přemyslovců, kdy mezi stoupenci Václava II. vystupuje i jistý Oldřich z Koldic. Mezi hosty u příležitosti korunovace Václava II. byl snad také Dětrich z Koldic, který se v této době také pohyboval v doprovodu Petra z Aspeltu.⁴⁴ Lze předpokládat určité kontakty s naším územím již v předchozích letech, protože rod působil v sousedním Míšeňsku od poloviny dvanáctého století.

Zmiňovaní Koldicové navštěvující dvůr Václava II. patří mezi členy rodu z vedlejší větve⁴⁵, tedy vzdálenější Těmovi (I.), který založí tzv. českou větev, (jak ji pro přehlednost budeme nazývat). Právě jejich přítomnost v českém prostředí přiměla Palackého k označení Koldiců, jako rodu usazeného v Čechách již ve 13. století. Svou roli v Palackého závěru zřejmě hrál i dominikán Kolda z Koldic.

⁴³ Urbánková se Stejskalem zde jako nejpádnější argument uvádí fakt, že „je těžko spojit zprávu z roku 1327, kdy se Kolda připomíná již jako mrtvý s biskupem Vítkem, žijícím až do roku 1342.“ (viz minulá poznámka). Názor Tichého vyvracel již Scherzer.

⁴⁴ Dětrich je označen za rytíře- in.: DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Královský dvůr Václava II.* České Budějovice, 2011, s. 86.

⁴⁵ Rodokmen tohoto rodu je velmi rozvětvený a v některých svých částech nejasný. Linie, které nepůsobily na území korunních zemí, nejsou součástí této práce, proto genealogie těchto větví nebyla blíže studována. Přes občasné nesrovnalosti, je přehled rodu dostatečně znázorněn v jediné shrnující publikaci rodu Koldiců: TRUÖL, Kurt, *Die Herren von Colditz und Ihre Herrschaft*, Leisnig 1927; kromě hlavní linie rodu (do které patří Koldicové působící u nás), se vyčleňuje po polovině 13. století linie Breitenhain a Wolfenburg. Pro základní přehled- rodokmen v příloze č.1.

2.3 Cesta Těmy st. z Koldic na dvůr Jana Lucemburského

Těma V. je v pramenech poprvé doložitelný v souvislosti s lenní listinou svého otce Jindřicha Nábožného roku 1303.⁴⁶ Po krátké odmlce se Těma objevuje ve službách Boleslava Lehnického, na jehož dvoře se také poprvé oženil. Za manželku si vzal dceru Boleslavova důvěrníka Jana Sambora ze Schildberka. Druhou manželku nám prameny zatajují, pouze jediná nejasná zpráva připouští, že se snad jmenovala Anežka. Z kterého rodu se měla ke Koldicům přivdat, dohledat nelze⁴⁷. Je pravděpodobné, že v okolí lehnického knížete Boleslavova měl Těma dostatek příležitostí se seznámit se svým budoucím působištěm v českých zemích. Samotný Boleslav udržoval vztahy s pražským dvorem, dodejme pro úplnost, že byl manželem Přemyslovny Markéty, sestry královny Elišky. Těma se dostal k Janu Lucemburskému několikrát již před rokem 1319 a zřejmě zlákan královským dvorem, opustil dosavadní dvůr knížecí. I nadále s ním zůstal v kontaktu, minimálně přes svého tchána Jana Sambora. V témže roce umírá Těmův otec Jindřich Nábožný, který trávil poslední měsíce svého života v klášteře Buch ležícím nedaleko od Colditz.

Dělení rodových držav v Koldicích mezi potomky Jindřicha Nábožného vnímejme jako určitý zlom, dle kterého lze převzít označení větví rodu od D. Čumlivského. Znamená to tedy, že můžeme poněkud uměle od této doby rozdělit rod na hlavní linii⁴⁸, tedy míšeňskou - reprezentovanou starším bratrem Těmy Jindřichem a českou - reprezentovanou Těmou, který si právě upevňuje pozici na královském lucemburském dvoře. Pro jistotu dodejme, že pojmenování „česká větev“ neznamená označení Koldice za „českého pána“, ale jako držitele statků v Čechách.

⁴⁶ Archivum Coronae Regni Bohemiae I, ed. Dáša Šmerdová, Praha 1982, s. 74, č. 53; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/53/charter>; Ed.: Böhmer, Reg. Imperii 1246 - 1313, č. 443; Koss, Katalog 2, č. 59.

⁴⁷ Rodokmen je občas nejasný. K. Truöl (*Herren von*, s. 34) zaměňuje asi jinou příslušnici rodu Margaretu za první Těmovu manželku. První manželkou byla nepochybně dcera Jana Sambora ze Schildberka, protože je Těma jako jeho zeť uveden v poměrně nízkém věku (CDSil XVI. s. 296-297). Jako druhou manželku považujeme Agnes (+1377). Umírá téměř třicet let po Těmovi, což prozrazuje, že by v každém případě musela být druhou mladou manželkou, ale i Truöl připouští, že ji za Těmovu ženu označuje jen na základě své domněnky. Agnes obdržela milosti společně s Annou z Kittlitz - ženou Těmova syna (MV III. č. 272, č. 373-375).

⁴⁸ Linie Jindřicha Nábožného bývá označována za hlavní, ve třináctém století se již několik pobočných větví oddělilo, například Kurt Truöl vyděluje linii Breitenhain a Wolfenburg. Českou linii vyděluje až D. Čumlivski jako pomocný termín.

Kromě několika sester a již zmíněného Jindřicha, je třeba ze sourozenců Těmy V. zmínit také nejmladšího bratra Witega / Vítka II. Koldicové byli totiž úspěšní nejen v kariéře světské, ale také duchovní. Těmův mladší bratr Withego/Vítek II. se stal biskupem v Míšni roku 1312. V úřadě setrval celých třicet let do roku 1342, kdy umírá. Míšeňské biskupství bylo tomuto rodu blízké nejen svou polohou. Na závěru námi sledovaného období byl tamější biskupský stolec opět obsazen Koldicem.⁴⁹ Roku 1399 na něj usedl biskup Těma (prasynovec Vítka II.), který dokonce obdržel potvrzení exempce míšeňské diecéze od papeže Bonifáce IX. a bude na stolci do konce první dekády 15. století. Zemřel nedlouho po návratu z koncilu v Pise konaného roku 1409.

Duchovní dráhu zvolily i některé příslušnice rodu. V rozmezí let 1334-77 se tři z nich staly abatyšemi ve významném hornolužickém klášteře cisterciáček Sankt Mariennstern. Ani jedna z nich však nepatří přímo do české linie.⁵⁰

Těma starší se již před počátkem dvacátých let zúčastnil vojenských tažení Jana Lucemburského, nejprve jako pobočník Boleslava III. Lehnického, později přímo ve službách krále Jana. Kupříkladu roku 1319 byl přítomen smíru krále Jana s knížetem Jindřichem Javorským, který se ve sporu o dědictví po vymřelých braniborských Askáncích vzdal Budyšínska ve prospěch českého krále ponechávaje si pouze Zhořelecko (do roku 1329). Tomuto tažení přihlížel i biskup Vítek II.⁵¹

Od této doby se obvykle objevuje společně s pány ze Šumberka a Otou z Bergova, kteří měli podobné postavení v okolí krále. Všichni byli v Českém království „novými lidmi“ spjatými bezprostředně s králem Janem, v jehož službách nabývali postavení i majetku. Za první velkou akci Těmy společně s Otou z Bergova lze označit jejich angažovanost při jednáních o uvolnění Budyšínska pro „jejich pána z Čech“.⁵² Takto prameny dokazují, že

⁴⁹ Stručný přehled o dějinách biskupství, který si všímá Koldiců, poskytl např. Jan Zdichynec ve svém příspěvku *Míšeňské biskupství v pozdním středověku* - in.: BOBKOVÁ, Lenka a kol., *Česká koruna na rozcestí: k dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*. Praha, 2010, s. 192-211.

⁵⁰ Abatyšemi zde byly Adéla, Amabie a Moskcha/Monika.

⁵¹ CDLS I. s. 234-237, č. 163 a 164; RBM III. s. 218-219, č. 528 a 530.

⁵² CDLS I. Anhang, s. 99-100, č. 72, zde výrazy jako např.: „czu unserm herren von Bemen“ jednoznačně dokládají, komu Koldic v této době již slouží.

skutečným pánem pro Těmu již není Boleslav Lehnický, ale Jan Lucemburský.

Po polovině dvacátých let vystupuje s titulem tutora, tedy „ochránce města a hradu v Pirně“, která od dob Václava II. patřila k Českému království.⁵³ Po návratu z první křížové výpravy krále Jana proti pohanské Litvě na přelomu roku 1328 a 1329, u které máme doloženou Těmovu účast⁵⁴, dostává významnou odměnu v podobě města s hradem Krupka a hlavně cínových dolů v Trmicích. Postupně se Těma dostává mezi královy důvěrníky, protože již ve dvacátých letech vystupuje mezi osobami vysílanými na různá jednání. Cesty v zájmu Jana směřovaly nejen k Balduinovi do Trevíru, ale také přímo k papeži do Avignonu.⁵⁵

Vraťme se do počátku třicátých let, kdy Těmu čeká další významná změna v jeho kariéře. Setkává se totiž s kralevicem Karlem. Počátek jejich spolupráce hledejme ve chvíli, když Těma spolu s českými pány tvořil poselstvo do Merána. Truöl dokonce očekával Těmu v Karlově doprovodu na cestě z Itálie, nejspíše však již, na základě čeho k této tezi dospěl⁵⁶. Spěváček přiřadil při jednáních v Meránu Těmu k české šlechtě toužící po posílení pozice v zemi, bude-li přítomen „očekávaný slabý“ Karel. Spěváčkův postoj, že se Těma snažil ve shodě s ostatními přimět kralevice k příjezdu do země⁵⁷, nemá na první pohled opodstatnění. Na druhou stranu nelze zároveň odmítat, že by

⁵³ Takto titulován např.: CDSR II., V. s. 342, č. 16; v literatuře se tento titul zjednodušeně označuje jako hejtmanství v Pirně. Mnoho dokladů o konkrétní činnosti na této pozici se nedochovalo. O klasické hejtmanství se nemohlo jednat, protože Pírna nebyla zcela v rukou českého krále, k upřesnění majetkové držby s biskupem v Míšni (tedy bratrem Těmy Vítkem II.) došlo až roku 1336.

⁵⁴ O účasti na křížových výpravách rozsáhle polemizuje D. Čumlivski - ve své diplomové práci a dochází k závěru, že se možná částečně tažení účastnil. Vyšel z popisu tažení i.: J. Šusta, *Král cizinec*, s. 365-376. Vzhledem k tomu, že lze skrze svědečné řady doložit přítomnost Koldice na některých jednáních, můžeme označit jeho přítomnost na tažení za nezpochybnitelnou. Tažení navíc nebylo tak dlouhé, proto nemusíme očekávat, že by byl nucen pro jiné zájmy výpravu opustit.

Když byl Těma přítomen smlouvě v Toruni (o právech německých rytířů k Pomoří (Pommerlén)), je jeho účast na tažení více než jen pravděpodobná. (RBM III. s. 600-601, č. 1533) K dodržování smlouvy se zavazují významní účastníci Janovy výpravy: hrabě Joffrid z Leiningen, Ulrich II. z Hanau, z českých šlechticů Petr z Rožmberka, Jindřich z Lipé, Vilém z Lanštejna, Thiemo von Colditz, Otto von Bergow. Viz. *Preußischen Urkundenbuch*, 2. Bd. (1309 – 1335), hrsg. von. Max Hein – Erich Maschke, Königsberg 1939, s. 423, č. 637.

⁵⁵ Papež Jan XXII. přijal ve společném poselstvu od českého krále a Balduina Trevírského Těmu, Simona Phillipi a dva duchovní. Dokládá to částečný regest: *Vatikanische akten zu Deutschen Geschichte in der Zeit Kaiser Ludwigs des Bayern*, Innsbruck 1891, s. 294, č. 719.

⁵⁶ TRUÖL, Kurt, *Die Herren von Colditz*, s. 31.

⁵⁷ Spěváček, Jiří, *Meránské úmluvy z r. 1333 a jejich předpoklady*, ČSČH XVI., 2. 1968, s. 161-171. Spěváček přiřadil Těmu k české šlechtě toužící po posílení pozice v zemi, bude-li přítomen „očekávaný slabý“ Karel. Čumlivski této interpretaci příliš nevěří (viz dipl. práce: *První dvě generace*, s. 89n).

nejednal shodně s přáním české šlechty, protože mohl souhlasit s příjezdem Karla, ale z opačného důvodu, pokud by tak očekával naopak posílení pozice dynastie v zemi.

Zdá se, že od té doby je také navázána spolupráce s Karlem, který jistě v Koldicovi poznal loajálního dvořana. Již následující rok nám prameny označují Těmu jako Karlova rádce. Rádcem je označen roku 1334 v souvislosti se šrotéřským úřadem v Ústí nad Labem⁵⁸, který měl získat od krále Jana, když si však městská rada tento úřad nárokuje, že byl dříve udělen přímo měšťanům, Těma udělal velké gesto a veřejně se vzdal úřadu. Těma se tedy objevuje jako rádce Jana i Karla a mohl snad fungovat i jako posel důvěrných informací mezi otcem a synem. Vzhledem k tomu, že již dříve jezdil po Evropě (např. k papeži do Avignonu), není složité připustit, že téhož roku 1334 svědčil v lenní listině pro pány z Bergova u Jana v Lucembursku.⁵⁹ Musel zřejmě podnikat mnoho spěšných a nečekaných cest mezi králem Janem a jeho synem.

Jan musel mít jistotu, že může právě Koldice doporučit jako rádce mladému Karlovi. Není pochyb, že přibližně po čtrnácti letech ve službách lucemburského dvora měl Koldic dobrý přehled o poměrech v českém království. Na rozdíl od zemské české šlechty nebyl zatížen lokálními zájmy, takže Lucemburkové mohli Koldicovi důvěřovat. Ostatně v podstatě veškeré jeho zájmy byly vázány k nim a i veškerý majetek v království byl jimi udělen Koldicovi v léno.

Od druhé poloviny třicátých let se tedy často zdržuje v okolí Karla, méně ho nacházíme po boku Jana Lucemburského. Občas se stává součástí významných událostí, například figuruje mezi několika vyslanci pověřenými přijmout hold od Lužice, není však jisté, zda následně k holdu těmto

⁵⁸ Šrotéřský úřad souvisí s právem rozvozu a vystavováním sudů vína (tedy s jeho prodejem). Kralevic Karel zde označuje Těmu za „suo nostroque consiliario fideli“, můžeme předpokládat, že byl tedy rádcem krále i markraběte Karla. Zvláště působí, když v obvyklém výčtu osob označených jako „rádce“ je Těma z Koldic většinou jediná neduchovní osoba.

⁵⁹ K Truöl (in.: *Die Herren*, s. 32) předpokládá, že Těma svědčil z Čech. D. Čumlivski je ve své diplomové práci jistý opakem (s. 91).

ustanoveným vyslancům zastupujícím krále skutečně došlo.⁶⁰ Tou dobou mohl být rovněž na druhé křížové výpravě, ale na druhém tažení na Litvu není přímo doložena jeho přítomnost. Tentokrát je jeho účast méně pravděpodobná. Důvodem vyslání pověřených osob přijmout hold by mohl být ukazatelem na zaneprázdněnost panovníka chystajícího se na výpravu.

Těma zajistil Koldicům celkem stabilní postavení v blízkosti českého panovníka, které však opouští na přelomu roku 1340 a 1341. List Budějovickým z května 1341 totiž říká, že město nemusí již vyplácet částku 60 kop panu Těmovi z důvodu jeho úmrtí⁶¹. Zanechal po sobě dva syny Hanuše I.(Hans I.) a Těmu VIII. (nazývaného také Těma mladší, případně Těma II. dle počítání české větve). Synům jistě zajistil dobré kontakty a ideální výchozí pozici pro uplatnění se v dvorské kariéře.

O Hanušově kariéře nemáme dostatek zpráv, ve většině pramenů vystupuje společně s Těmou mladším, u kterého naopak máme mnoho dokladů o poměrně rychlé a úspěšné kariéře královského a později i císařského úředníka. Lucemburkové jistě ochotně přijali do služeb syna osvědčeného dvořana, jakým byl Těma starší, snad i proto Těmu mladšího hned od prvních zmínek nacházíme na významných postech, kterým bude věnován prostor v následující kapitole.

V mezidobí mezi smrtí Těmy staršího a prvními doklady působení jeho syna se v pramenech často objevuje jiný Těma. Tento synovec zemřelého Těmy pocházel z linie Jindřichovy a byl maršálkem na markraběcím dvoře. Snadno dochází k omylu, proto některá literatura připisuje Těmovi mladšímu titul maršálka, který ovšem měl jeho bratranec. Záměna Těmů je ještě snadnější, když se smrtí Těmy V. - staršího začne hýbat s označeními starší/mladší. Ve výsledku je v jednu chvíli například maršálek označen Těmou nejstarším⁶².

⁶⁰ Pověřen byl společně s dalšími pány – Hynkem Berkou z Dubé, Henzlinem z Lipé a Oldřichem Pluhem. Stalo se tak po odevzdání měst Žitavy a Lubenu společně s hrady Ojvinem a Ronovem Jindřichem Javorským, který tak učinil v lednu roku 1337. Proto následně měly tyto državy skládat hold vyslaným zástupcům krále. RBM IV. s. 147-148, č. 365; pro Luben samostatně – RBM IV. s. 148, č. 366; CDLS I. s. 315-317, č. 227.

⁶¹ CDM VII. s. 232, č. 320.

⁶² Archivum Coronae Regni bohemiae IV/2, edd. Věra Beránková – Lenka Matušíková, Praha 1987, s. 139, č. 718; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/715/charter>

Některý Těma z Koldic byl mezi dvanácti „kmety“, kteří posuzovali totožnost právě objeveného údajného braniborského markraběte Waldemara.⁶³ V této souvislosti se tak Těma dostává do literatury, jako míšeňský šlechtic. Vzhledem k tomu, že tato událost probíhala v roce 1348, zmíněným Těmou byl spíše maršálek Těma, než jeho zřejmě velmi mladý synovec Těma (mladší), který by Waldemara před údajným zmizením (1319) ani nemohl pamatovat.

2.4 Těma ml. z Koldic navazuje na úspěšnou dvorskou kariéru svého otce

Po celá léta čtyřicátá máme velmi málo zpráv, můžeme pouze předpokládat, že se mladí bratři pohybovali v blízkosti dvora. Mladší z nich, Těma, musel bezpochyby již od dovršení dospělosti začít budovat svou pozici budoucího vlivného muže, tedy rádce, hejtmána ve Vratislavi a Horní Lužici, mistra komory, což je výčet předních titulů, kterými se během své kariéry mohl pyšnit. Jak již bylo zmíněno výše, o starším Hanušovi je zpráv velmi omezené množství, vlastně o celé jeho větvi rodu, která v Českém království působí méně aktivně. Několik drobných záznamů naznačuje Hanušovu působnost v samotných Koldicích, později z pramenů mizí. V pramenech z českého prostředí se mihne jeho syn Ota až za vlády Václava IV⁶⁴, proto následující řádky budou věnovány převážně pouze Těmovi mladšímu.

Hanuš se tedy již na konci padesátých let z pramenů vytrácí. Naopak o Těmovi narůstá počet pramenů, zejména jmenování fojtem Horní Lužice⁶⁵. Počíná se tak tradice zastávání hejtmanských úřadů vedlejších zemí členy tohoto rodu. Svou roli nepochybně hrály výhody šlechtice, který patřil jednak mezi šlechtu dvojjazyčnou a navíc pevně stojící na straně panovníka. Mezi hejtmany/fojty ve vedlejších korunních zemích nacházíme pány z Koldic i

⁶³ Poslední vládce Branibor z rodu Askánců se nyní objevil po údajné cestě do Svaté země. Ve skutečnosti o něm nebyly zprávy od roku 1319. Pro Karel IV. bylo z politických důvodů výhodné uznat starce, který o sobě tvrdil, že je Waldemar, za pravého vládce Branibor. Pro získání jistoty mělo dvanáct kmetů jeho totožnost potvrdit, většina z nich však ani teoreticky nemohla být schopná ztraceného Waldemara poznat. Více in.: ŠUSTA, Josef a Kamil KROFTA. *České dějiny*. Díl 2. Část 4., Karel IV, za císařskou korunou 1346-1355, Praha, 1948.

⁶⁴ viz kapitola 4.6

⁶⁵ Objevuje se s tituly vogt, capitaneus, hauptman nebo aduocatus. Fojtem byl od poloviny padesátých do poloviny šedesátých let. Fojt dostával z měst ze svěřeného území platy, které mu zde byly zastaveny v listině, kde se o jeho úřadu dozvídáme; (RI VIII č. 1997).

v následujícím století velmi často. Tím se projevila důvěra panovníků v tento rod, který byl v jejich očích způsobilý věrně zastupovat královskou moc.

Úřad fojta v této době zdaleka ještě neznamená trvalý pobyt v dané oblasti, proto se Těma často objevuje u dvora a do Lužice přijíždí spíše řešit konkrétní záležitosti, jinak řešení běžných záležitostí přechází na podfojta. Postupně můžeme sledovat ustalování úřadu, který byl ještě ve třináctém století brán jako pověření „ad hoc“, ve stálejší hejtmanský úřad. Podfojtem byl Těmův tchán Jindřich z Kittlitz . Těmovým sňatkem s Annou z Kyttlitz jistým způsobem dochází k pozvednutí tohoto rodu, který se snaží si udržet vliv v místních úřadech. Návaznost na tuto snahu kupříkladu vidíme na konci čtrnáctého století ve jmenování Oty z Kittlitz fojtem (1389-94).

Těma byl dosud představen pouze jako fojt v Horní Lužici, to byl však pouze první z významných úřadů. Po polovině padesátých let je chvíli uváděn bez jakéhokoli titulu⁶⁶, ale pak je roku 1357 označen jako hofmistr (houemeister). Tento úřad však také zastával jen krátkodobě, protože je takto označen pouze jednou.⁶⁷ Pak je ještě roku 1358 označen jako „nostre curie magister“.⁶⁸

Roku 1360 od příbuzných odkupuje další části panství Koldice, které tak získává skoro celé.⁶⁹ Podrobnější náhled do osudu panství přiblíží až následující kapitola, důležité však je to, že hned po této transakci se vydal na cestu v doprovodu panovníka po důležitých říšských městech a cestou mu přibývá nový nezanedbatelný titul - mistr komory (kammermaister; magister camerer).

Je dobré si uvědomit, že v jednom období v úřadě mistra komory nacházíme více osob, v souvislosti s tímto úřadem jsou zmiňováni kupříkladu Boreš z Oseka, Hašek ze Zvířetic, Bušek z Velhartic nebo Půta z Častolovic. Tato

⁶⁶ Titul fojta (capitaneus) ztrácí roku 1356, existuje sice listina roku 1366, ale ta je jistě mylně datována, správně mělo být 1356 (VOU II, s. 83, č. 409). V 60. letech je již v úřadě doložen fojt Jindřich Steirrächer. Knothe (*Geschichte des Oberlausitzer*, s. 225n.) Těmu považuje za hejtmana od roku 1355 do 1366 na základě této chybně datované listiny.

⁶⁷ Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/1, edd. Věra Beránková – Lenka Matušiková, Praha 1987, s. 107-108, Č. 630; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/627a/charter>; Codex diplomaticus Brandenburgensis II, , Ed. A.F. Riedel, Berlin 1845, s. 404-405, č. 1019.

⁶⁸ RBM VI/3, s. 425, č. 737.

⁶⁹ : Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/2, edd. Věra Beránková – Lenka Matušikov , Praha 1987, s. 139, č. 718; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/715/charter>

středověká obdoba ministerstva financí byla zastoupena několika mistry komory a v čele stál nejvyšší mistr komory. Delší dobu jím byl Zbyněk Zajíc z Házmburka⁷⁰, po jeho odchodu se na jeho místo dostává Těma mladší. Snad byl na postu nejvyššího mistra komory od Zbyňkova odchodu až do své smrti, tedy od počátku 60. let až do roku 1383. Vystupuje vždy s titulaturou mistra komory, ale ne vždy přímo jako mistr nejvyšší. Doklady spjaté s úředními úkony mistrů komory naznačují, že korunní a říšská agenda nebyla rozlišována. Není zcela jasné, co vše spadalo do kompetence mistra komory. Konkrétní zdokumentované úkony nám přináší přibližnou představu. Šlo tedy zejména o dohled na vybírání dávek, cel a jiných platů, snad také zajišťoval případnou úpravu platů. Zřejmě okrajově zasahoval i do mincovních záležitostí, které byly jinak pod kontrolou mincmistra.

O působnosti tohoto úředníka nám vypovídá jeden z mála dokladů, který je adresovaný přímo Těmovi. Je tím kvittance Karla IV. vydaná v Brně 9. listopadu 1365.⁷¹ Jedná se o dokument poměrně vzácný, přestože jeho obsah naznačuje, že by měl být mistru komory teoreticky vydáván každého půl roku. Karel IV. v ní potvrzuje správnost vyúčtování příjmů z říše i království českého za uplynulého půl roku. Dokládá to konkrétně nerozlišování financí z říše a království. Zůstává otázkou důvod vydání tohoto dokumentu, protože jej nelze považovat za běžně vydávané stvrzení. Ke kvitanci je přivěšena majestátní pečeť, což by svědčilo o její důležitosti a oficialitě takové listiny.

Roku 1370 se opět osvědčil jako správný správce financí, přepočtl totiž částky ve svatební úmluvě, aby nedošlo ke zbytečnému ošizení. Částka byla původně ve zlatě, proto ve výsledku došlo k výrazně odlišnému počtu kop. Kavka tento výpočet připisuje přímo mistru komory.⁷²

⁷⁰ Komoře a tedy i jeho úřadu věnoval pozornost František Kavka v souvislosti s Těmovým předchůdcem: KAVKA, František, *Dvorská komora Karla IV. a její nejvyšší mistr Zbyněk Zajíc z Házmburka*. in: *Poceta Josefu Petráňovi: sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. J. Petráně*, Praha, 1991 s. 23-36.; správě financí věnoval František KAVKA, *Správci financí Karla IV. (Příspěvek k dějinám české královské komory.)*, in. *Numismatické listy*. roč. 46, 1991, s. 138-150.

⁷¹ *Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/4*, edd. Lenka Matušíková – Daša Šmerdová, Praha 1987, s. 82, č. 950; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/948/charter>

⁷² KAVKA, František a Michal SVATOŠ. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378): (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika)*. II., Praha, 1993, s. 113; svatební smlouva Václava a Jany – RI č. 7306; jejich dispens MV III. č. 1213.

Následný úkon souvisí také s úřadem mistra komory, byla jím cesta do švábských měst, aby vymohl dávky, které nebyly vyplaceny. Byl pro tento účel vybaven glejtem od císaře, který mu měl jednání usnadnit.⁷³ V první polovině sedmdesátých let jej také nacházíme mezi vyslanci do města Ulmu pro ujednání nesrovnalostí, mezi měšťany a císařem.⁷⁴ Těchto několik příkladů ukazuje různorodost pramenů, které chápeme, že vykazují činnost mistra komory.

Do dalšího významného úřadu se dostává, když přijímá hejtmanství ve Vratislavi⁷⁵, ve kterém od roku 1369 setrvává až do své smrti roku 1383. S postupem času zajíždí do Vratislavi stále častěji a tráví zde více času.⁷⁶ Nelze přesně určit, zda výkon tohoto úřadu začínal být stálejší a pravidelnější povahy, nebo zda ho do Slezska přiváděly konkrétní záležitosti k projednání, které nemohl přenechat na svých zástupcích. Správa ve Vratislavi obnášela také vedení jedné kanceláře Koruny království českého⁷⁷. Vratislavské hejtmanství bylo specifické v tom směru, že úřad nebyl vždy zastáván jednou osobou, ale v určitých časových úsecích byl v rukou městské rady.⁷⁸

Těma byl titulován také „hejtmanem naší země polské“⁷⁹. Například při setkání s císařem roku 1372 je takto označen. „Naše země polská“ byl název užívaný pro česká léna v dnešním Horním Slezsku (Opolsko, Bytomsko, Těšínsko), případně i ve Slezsku, tj. dnešním Dolním Slezsku).

⁷³ Glejt od císaře - Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/5, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2006, s. 68, č. 1102; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/1099/charter>; urovnání peněz již delší dobu probíhalo (RI Rs č. 574, 575 a 578); srov. KAVKA, František a Michal SVATOŠ. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378): (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika)*. II., Praha, 1993, s. 161.

⁷⁴ RI VIII, s. 429, č. 5162.

⁷⁵ Hejtmanské správě za Těmy je věnováno několik pasáží in.: Mlada, H o l á, Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV., (vedoucí disertační práce: Prof. PhDr. Ivan Hlaváček, CSc.)2008.

⁷⁶ Ke konci ho mohly vázat v místě spory známé jako pivní, či popska válka. Ve Vratislavi máme také doložen zisk domu hejtmanem Těmou. (O obou záležitostech pojednává následující kapitola).

⁷⁷ Ústřední královská kancelář v Praze byla doplněna o kanceláře ve Vratislavi, Sulzbachu a Budyšíně. Stručný přehled správy poskytuje např.: BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 4A 1310-1402*. Praha, 2003, s. 552 an. HOLÁ, Mlada, Vratislavští hejtmané. Reprezentanti královského majestátu prvních Lucemburků na českém trůně (1335-1378), in: *Královský majestát ve středověku. Pocta prof. Františku Kavkovi k nedožitým 85. narozeninám*, Praha-Litomyšl 2005, s. 161-176; HOLÁ, Mlada, Sigilla falsa. K padělení vratislavské hejtmanské pečeti ve 14. století, in: *Inter laurum et olivam. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. PhDr. Marie Bláhové, DrSc.*, Praha, 2002 [2007] (= *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica 1-2. Z pomocných věd historických 16*), s. 185-192.

⁷⁸ Městská rada úřad zastávala v letech 1361-1364, proto bychom mohli očekávat nelibost města, když o tuto pozici přišlo.

⁷⁹ „Capitaneus terrae nostre poloniae“.

Hejtman, či fojt (jak se překládá latinské „capitaneus“) měl mnoho zásadních povinností. Správa svěřené země zahrnovala dohled nad financemi, udržováním míru a byl také vykonavatelem práva. S většinou povinností se Těma obeznámil již za svého dřívějšího působení v Horní Lužici. Tam bylo fojstství spjato s předsedáním místnímu sněmu a také soudu. Do pravomocí patřilo lenní soudnictví a hlavně samotné udělování drobných lén, což velmi zvyšovalo důležitost takového úředníka. Hejtman pouze neměl bdít nad klidem a mírem ve svěřené oblasti, ale sám musel v případě nutnosti nařizovat vojenské povinnosti.

Hejtman měl za povinnost shromažďovat zemskou hotovost a přivést ji do pole. Jaký byl Těma na válečném poli, nám prameny neprozrazují. Tažení se neúčastnil aktivně tak často. Téměř výjimkou je pravděpodobně rok 1371, kdy dostal rozkaz od Karla IV. a měl přivést vratislavské oddíly do Braniborska. Jedná se o akci v průběhu tažení proti Otovi Braniborskému.⁸⁰ Mnohem častěji ozbrojence svolával až Albrecht z Koldic, Těmův syn a také hejtman, který čelil nájezdům husitských vojsk, což však již nespadá do období sledovaného touto prací.

Některá válečná střetnutí stavěla pány z Koldic do ožahavé situace. Jejich državy roztroušené na několika územích byly podřízeny několika lenním pánům. Taková situace nastala například za války o Braniborsko⁸¹. První tažení proběhlo roku 1371, po příměří došlo k druhému a již rozhodujícímu střetnutí roku 1373. Námi sledovaná epizoda se týká tažení prvního, kdy se míšeňská markrabata postavila proti Karlu IV. Těma měl podle příkazu jako hejtman přivést vratislavské vojsko i proti svým lenním pánům, míšeňským markrabatům Fridrichovi, Baltazarovi a Vilémovi. Situace se uklidňuje, když na jaře 1371 uzavřel Karel IV. s markrabaty příměří v Pirně. Denko Čumlivski na tuto situaci poukázal ještě v trochu jiném náhledu. Těma z Koldic prý dva dny před sjednáním příměří již s míšeňskými bratry jednal a dokonce jim

⁸⁰ Informuje o tom nedatovaný list uložený v APW, fond DMW, č. 313.; přesto je téměř jisté, že se jedná o toto tažení. Stejněho názoru je Mlada H o l á ve své disertační práci (Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV., s. 64).

⁸¹ Této válce věnoval svou bakalářskou práci STRAKA, Tomáš. *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska 1371 – 1373* [online]. 2014. 88 s. Vedoucí práce Lenka Bobková.

poskytl půjčku.⁸² Čumlivski nemohl pracovat s úplným zněním listiny, její úplné znění situaci dokresluje. Fridrich Baltazar a Vilém tehdy připsali za dluh 744 kop a 20 grošů freiburské měny. Občas přímo zaráží přesnost některých půjčovaných částek vyměřovaných nejen na kopy, ale i jednotlivé groše. Ve výsledku to znamenalo, že bratři slibují vyplácet 74 kop a 40grošů ročně až do vyplacení celé částky, což pokrývají příjmy z města Grimma a Hain. Vzhledem k předchozí válečné kampani nelze předpokládat, že půjčka byla poskytnuta již dříve. Listina sice byla Koldicovi vydána před sjednáním příměří jeho lenních pánů, přesto lze očekávat, že jednání v Pirně nebyla tak bouřlivá, proto bylo jen otázkou času, kdy smír bude podepsán. Není nutné tuto událost považovat za zradu Karla IV.

Nyní je zřejmá povaha většiny pramenů, které prozrazují jednání Těmy mladšího. Veškerá účast na válce o Braniborsko je nám zprostředkována pomocí takovýchto pramenů a konkrétní vedení války i Těmovo velení jistě přivedené hotovosti tedy zůstává skryto.

Vraťme se k záležitostem Koldice a zmíněných bratrů. Neuplynul ani rok a Fridrich, Baltazar a Vilém, lantkrabí durynští a markrabí míšeňští, sjednali s císařem a jeho synem Václavem smlouvu o vojenské pomoci v případě ohrožení nejen České koruny, ale i všech lén na říšském území.⁸³ Znamenalo by to i pomoc při napadení Koldic, které Václav IV. s císařem obdrželi od Těmy před několika lety (1368).

Dluh od míšeňských markrabat byl možná rychleji splacen, nebo naopak navýšen. Roku 1373 bratři upisují Těmovi 30 kop grošů ročně až do vyplacení 300 kop. Částka je zapsána tentokrát pouze na městě Grimma.⁸⁴

Hejtmanský úřad a s ním spojené povinnosti byly již zmíněny, avšak Těma z Koldic nepřišel do slezského prostředí pouze jako úředník. Fungoval totiž také jako pomocník Anežky, kněžny Svídnicko-Javorské, vdovy po Bolkovi

⁸² ČUMLIVSKI, Denko, *První dvě generace*, s. 141.; Zde chybně uvedena data a rok 1373 místo roku 1371, obě listiny: Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/5, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2006, s. 53, č. 1066; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/1063/charter>

a Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/5, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, s. 54, Č. 1067; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1064/charter>

⁸³ Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/5, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, s. 62, Č. 1085; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1082/charter>

⁸⁴ Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/5, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, s. 62, Č. 1086 <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/1083/charter>

II. Svidnickém. (Přesněji řečeno držitelky manželova majetku, který měla užívat až do své smrti, kdy teprve území připadne Koruně.) Přestože neznáme konkrétní pohnutky, Anežka udělila Těmovi hradní léno Strehlu za věrné služby.⁸⁵ Panství Strehlu koupil o dva roky dříve (1367) Bolek Svidnický od naumburského biskupa s tím, že po vévodově smrti připadne také Koruně.⁸⁶ Anežka, která po Bolkově smrti chtěla naplnit dohodu, dala ale Strehlu přímo Těmovi. Muselo se tak stát zřejmě na výslovné přání Karla IV. v jehož zájmu zde Koldic působil. Těmu lze považovat jako prostředníka mezi Karlem IV. a kněžnou Anežkou.⁸⁷ Byl pro kněžnu jistě vítaným pomocníkem připraveným zasáhnout v její prospěch. Zároveň to bylo oboustranně výhodné, protože Těma svou přítomností ručil císaři za stav držav, které mají v budoucnu spadnout do jeho rukou. Tomu všemu nasvědčují i časté zajížděky do Svidnicka a Javorska, můžeme napočítat na dvě desítky dokladů přítomnosti v této části Slezska⁸⁸ mezi léty 1369 a 1381. Těma mladší musel patřit mezi velmi mobilní osobnosti, časté střídání míst pobytu tomu nasvědčuje. Jezdil mezi rodovými državami, místy výkonu úřadů. Pokud to bylo možné, byl přímo v suitě panovníka. Nejen jako osoba v doprovodu, ale asi i jako hostitel byl roku 1375, kdy císař s císařovnou cestovali do Braniborska přes Koldice. Je více než jen pravděpodobné, že se tehdy Těma stal hostitelem zajišťujícím zastavení dvora na své doméně. Ojedinelá zmínka v itineráři neprozrazuje, zda Koldice hostily císaře častěji. U této lokality bychom mohli předpokládat, že vícekrát posloužila jako místo odpočinku obdobně jako ostatní česká léna na říšském území.

Významu postavení Karlova rádce přikládají důraz listy papežské kurie, ve kterých je papežem žádán, aby svým vlivem napomohl při řešení jeho

⁸⁵ Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/5, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, s. 38, Č. 1028; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/1025/charter>

⁸⁶ G. Schmidt: Die Hausmachtspolitik, s. 202; W. Herrmann: Die Herrschaft des Hochstifts Naumburg an der mittleren Elbe, Köln-Wien 1970. Ještě 17. 7. 1369 udělila Anežka Svidnická hrad Strehla v léno Těmovi z Koldic - SÚA, AČK inv. č. 1025. Podrobně je celé panství popsáno v lucembursko-wettinských smlouvách z 26. 11. 1372 - SÚA, AČK, inv. č. 1082.

⁸⁷ Zelenka ve svém příspěvku ke Svidnicku-Javorsku (in.: BOBKOVÁ, Lenka, Martin ČAPSKÝ a Irena KORBELÁŘOVÁ. *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*. Opava: Ústav historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF Univerzity Karlovy v Praze, 2009.) označuje dokonce Těmu za dohlizitele nad kněžnou, který předává příkazy od císaře.

⁸⁸ Landbuch księstw świdnickiego i jaworskiego.1 [Ed.]: Jurek, Tomasz. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa przyjaciół nauk, 2004.: s. 71č. 282, s. 73 č. 361, s.120 č.612, s.121 č.617, s.128 č.655, s.130 č.666, s.162-3 č.860, s.128 č.655, s.175 č.936, s.179 č.960, s.179-180 č.961, s.190 č.1020, s.191 č.1024,s.196 č.1051, s.198 č.1058 a1059, s.217 č. A17,s.230-231 č. A51, s.233 č. A57, s.217 č. A71.

záležitostí. Kromě již zmiňovaného papežského listu, který měl napomoci urovnání sporů o Braniborsko, bylo doručeno Těmovi již dříve několik dalších. Kromě uváděného z roku 1373 mu byly doručeny o již dva o deset let dříve (1363 a 1364).⁸⁹ Jednoznačně byl osobou známou u kurie, čemuž zřejmě vděčil svým úřadům, které ho proslavily jako jednoho z mužů po císařově boku. Dvořan Těmova formátu, měl nejlepší předpoklady k tomu, aby mohl využívat sítě známostí na území celé říše.

V listině vydané u příležitosti schůzky Karla IV. se svým zetěm Rudolfem Rakouským je Těma zařazen mezi „české pány“.⁹⁰ Pouze bych chtěl upozornit, že to není nic překvapivého, vezmeme-li v potaz, že již jeho otec se pohyboval na české politické scéně a držel česká léna. Jakékoli vyvozování závěrů z faktu, že byl Koldic ve výčtu českého panstva, je třeba považovat za anachronické jak z hlediska vřazování se mezi šlechtu, tak z dobového pojetí nacionalismu.

Těma mladší patřil k nejbližším spolupracovníkům Karla IV. Řadí se tedy mezi osobnosti, jako byli Buškové z Velhartic, Ondřej z Dubé, Zbyněk z Házmburka, Boreš z Rýzmburka, Vilém z Landštejna, což není rozhodně úplný výčet, přesto lze říci, že se jedná o okruh rodů, se kterými se třetí generace propojila sňatkově (jak bude podrobněji rozebráno v poslední kapitole).

⁸⁹ MV III., s. 55-56, č. 75; s. 222-223, č. 379; MV IV., s. 367-368, č. 648.

⁹⁰ CDM IX., s. 260, č. 341.

3. Majetková a hospodářská základna rodu

3.1 Finanční situace a budování majetkové základny v Čechách

Již v úvodu jsem naznačil nadstandardní možnosti rodu, k jehož rodové državě náležely doly a spekulovat lze i o využívání práva razit drobnou minci. Snad právě tyto okolnosti přisoudili Koldicům jednu z typických pozic, které na dvoře zastávali, tedy do pozice věřitelů. Netrvalo totiž dlouho a vyšla najevo nepříznivá finanční situace panovníka, kterou bylo nutné urychleně řešit. Jan Lucemburský nachází mezi svými novými dvořany bezproblémového věřitele právě v Těmovi starším. Koldicové se stávají téměř permanentními věřiteli panovníka.⁹¹

Těmovo místo je mimo jiné také mezi ručiteli za věno devítileté princezny Markéty Lucemburské vstupující do sňatku s dolnobavorským vévodou Jindřichem.⁹² Mezi ručiteli za věno nacházíme Těmovy známé, mimo jiné i Jana Sambora a Janova švagra vévodu lehnického. Přestože toto není ideální příklad k tomu, abychom mohli konstatovat, že ani po vstupu do Janových služeb nedošlo k přetrhání vazeb ze svého původního působiště, protože uváděné osoby byly u příležitosti jednání o sňatku očekávané, obecně to lze připustit. Ve svědečných řadách se setkávají i u běžnějších příležitostí. Je to logické, protože úzké kontakty musely být udržovány již jen před Těmova tchána Jana Sambora.

Do třicátých let 14. století vstupuje Těma st. již s rozšířenou majetkovou základnou, respektive máme doloženu držbu zboží přímo v Čechách. Jan Lucemburský udělil v léno Krupku a Trmice. Je tedy tehdy možné Koldice označit za rod zcela jistě usedlý v Čechách. Kurt Truöl dokonce přiřkl Krupku Těmovi již od roku 1319, což je velmi nepravděpodobné. Již August Sedláček z nedochované listiny cituje, čímž nepřímou možnost dřívější držby popírá. Text listiny nenaznačuje, že by mělo jít pouze o potvrzení držby statků, jež byly získány již dříve.⁹³ Od roku 1330 je držba Krupky nezpochybnitelná.

⁹¹ Viz dále (3.4)

⁹² Listina z roku 1322; RBM III. s. 317, č. 781.

⁹³ Postrádanou listinu Jana Lucemburského nám nahrazuje insert listiny Vladislava II. z roku 1505, která se nám zřejmě také nedochovala. O zisku města a hradu Krupky a Trmic s doly, příslušenstvím a popravou cituje ze zmíněné listiny A. Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého*, XIV. s. 355. Druhá verze o zisku z roku 1319 se nachází in: TRUÖL, Kurt, *Die Herren von Colditz*, Leisnig, 1927, s. 29.

Snad to prozrazují i nepřímé důkazy o spojitosti Těmy s touto lokalitou. Roku 1331 prodal jistý Friedel Federangel z Krupky svůj statek „Kyrchelyn“⁹⁴ Těma by zřejmě nekupoval ojedinelý statek v oblasti, kde již nebyl nějak interesován, kupříkladu držbou města s hradem.

Význam těchto zisků z roku 1330 nespočívá pouze v hradu s městem Krupka, ale k panství se počítaly i cínové doly. Krupku drželi Koldicové téměř nepřetržitě až do počátku šestnáctého století, kdy v mužské linii česká větev vymřela. Považovali jí za své hlavní sídlo na českém území. Kromě těchto dolů měli Koldicové bohatství i v dolech v okolí samotných Koldic (Colditz), kde se během staletí vystřídala těžba několika drahých kovů.⁹⁵ Stříbro zřejmě mohli na Koldicích rovnou zhodnocovat, protože měli privilegium razit drobnou minci. Pro úplnost, dodejme, že bratrům Těmovi st. a Jindřichovi stvrdil právo razit minci na svém rodovém sídle římský král Ludvík roku 1318 v listině stvrzující jejich říšská léna.⁹⁶ Pro 14. století nemáme přesné doklady ražby, pro jiná období brakteáty i jiné mince skutečně doložené jsou. Jistotu, že práva bylo využíváno, tedy nemáme, ani důkazy, že zásoby drahých kovů nebyly již vytěženy.

Pozastavme se na počátku třicátých let, kdy symbolické oddělení české větve lze spatřovat také v rozdělení rodového panství Koldic mezi Těmu a jeho staršího bratra Jindřicha.⁹⁷ Nemůžeme však dělení rodových držav považovat za důkaz nějakých sporů uvnitř rodiny, jednalo se o pouhé ujasnění majetkových poměrů po předání správy majetků otce Jindřicha Nábožného svým synům. Ten již před deseti lety odešel do kláštera Buch, kde ho následně zastihla smrt.⁹⁸ Tam také vzniká rodová hrobka, klášter se nachází v blízkosti rodných Koldic, přesněji poblíž sousedního Leisnigu. V této době však již

⁹⁴ Jedná se zřejmě o Kirchlice; Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 40-41, č. 145.

<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/145/charter>

⁹⁵ V Koldicích se snad stále těžilo nejen železo, měď, olovo, ale i zalto a stříbro. Naleziště cínu u Krupky bylo rovněž velmi významné.

⁹⁶ Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 21, č. 78; RI VII, č. 105; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/78/charter>

⁹⁷ Rozdělení se dělo za přítomnosti jejich bratra biskupa Vítka II., který o tom vydává svědectví 5 února v Mügelu; Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 40, č. 141; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/141/charter>

⁹⁸ Svě poslední dny strávil v klášteře Buchu, na který měli páni z Koldic úzké vazby, vznikla zde také rodová hrobka. Zdejší kaple Petra a Pavla se později začala nazývat Koldickou kaplí.

synové nemohou jednat společně, protože v této době Jindřich i Těma st. zakládají své rodové linie.

Za povšimnutí stojí sledovat nejen listiny Koldici vydávané, ale i ty ve kterých vystupují pouze ve svědečných řadách. Dosud ve většině stojí Těma po boku svého bratra Jindřicha.⁹⁹ Přestože jejich životní dráhy nejsou shodné a navíc Těma st. byl zaměstnáván úkoly od krále Jana, často je takto nalzáme pohromadě. Neřeší pouze záležitosti týkající se jejich panství, nebo biskupa Vítky II, který je nejednou vydavatelem společné listiny¹⁰⁰. Pokud si listina žádala potvrzení od příbuzného biskupa, bylo nejjednodušší využít i jeho jistě právně velmi zkušenou kancelář k samotnému vydání dokumentu. Tato praxe se objevuje i na přelomu patnáctého století, kdy bratři třetí generace za stejným účelem několikrát navštívili míšeňského biskupa Těmu.¹⁰¹

3.2 Exkurs do historie převodu vsí od purkrabích z Leisnigu

V Archivu České koruny se dochoval soubor několika listin týkající se menších transakcí mezi spřízněnými rody, což si jistě zaslouží tuto podrobnější sondu. Příbuzenství s pány z Leisnigu bylo zřejmě navázáno díky sňatku Těmova bratra Jindřicha. Páni z Leisnigu, držící statky sousedící s Koldickým panstvím, většinou Těmu staršího v listinách označují za svého strýce. Několik listin, jejichž většina je uchována mezi listinami Archivu České koruny, poskytují zajímavý řetězec událostí, které umožní tuto drobnou sondu do majetkové výměny mezi příbuznými.

Vše začíná listinou Oty z Leisnigu z roku 1331, kdy předává svému strýci Těmovi dvě dědičné rychty. Jedná se o dvě jmenované vsi nazvané Wenynge sermuth (Kleinsermuth) a Collmen.¹⁰² O devět let později v únoru 1340 dochází k prodeji dalšího zboží strýci Těmovi. Tentokrát je vydavatelem listiny Jindřich z Leisnigu¹⁰³, který však neprodává jen další práva na

⁹⁹ Namátkou uvedme svědectví obou bratrů: CDSR II. / 1 s. 309; 334; 335.

¹⁰⁰ Biskup tituluje své bratry „fratres germani de Colditz“ (např.: CDSR. II. /1, s. 300, č. 367).

¹⁰¹ O třetí generaci - viz kapitola 4.

¹⁰² Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 41, č. 146 <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/146/charter>; „dorfen Wemgen sermut und Kolmen“

¹⁰³ Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 63-64, č. 212

příslušenství a lesy u výše zmíněných vsí. Je zarážející, že kromě lesa, dalších vsí a blíže nespecifikovaného příslušenství¹⁰⁴ dochází k převodu již minulou listinou uskutečněnému. Zároveň s touto listinou je vydáno také potvrzení od ostatních pánů z Leisnigu, Albrechta staršího i mladšího a Meinhera (Menharta), že souhlasí s prodejem výše zmíněného Těmovi z Koldic.¹⁰⁵ Znamenalo by to tedy, že k řádnému převodu před necelými deseti lety vůbec nedošlo, nebo k tomu došlo za takových okolností, že bylo třeba objasnění situace při příležitosti prodeje, či jen právního potvrzení prodeje jmenovaných práv k vesnicím. Snad před deseti lety došlo pouze k předání některých práv vázaných na rychty dvou vsí. Nelze ani vyloučit, že stará transakce proběhla bez stvrzení všemi pány z Leisnigu, proti čemuž se mohl Jindřich z Leisnigu ozvat a využil příležitost prodeje práv na pole u příslušných vsí k dodatečnému potvrzení.

V březnu 1340 navíc lantkrabě durynský a markrabě míšeňský Fridrich stvrdil zřeknutí se vybírání platů ze vsí, které náleží Jindřichu a Těmovi z Koldic.¹⁰⁶ Kolmen (Collmen) je tu uvedena jako ves osvobozená od vybírání platu již Fridrichovým otcem. Toto potvrzení bylo vydáno na žádost Těmy.

Ve výsledku lze říci, že v několika listinách došlo k právnímu zajištění. Aby nenastala žádná pře mezi Těmou a Jindřichem z Leisnigu, vydává Jindřich potvrzení na sklonku roku 1340, kde svému strýci přiznává práva na les Thymelytz (Thümmnitz)¹⁰⁷. Ve stejný den Jindřich vydává ještě jednu listinu. Za společného souhlasu bratrů prodal Těmovi několik dalších vsí.¹⁰⁸ Těma

<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/212/charter>

¹⁰⁴ Kromě dvou výše uvedených vsí jsou zde vyjmenovány další, muselo jít o poměrně velkou transakci. Jsou zde uvedeny například vsi: „Podelos, Themendorf, Loskemül, Komachow, Caldenborn, Scapelow a Zchyrlyn.

¹⁰⁵ Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 64, č. 213;

<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/213/charter>

¹⁰⁶ V regestu je Těma označen jako sekretář Fridricha, musí se jednat o nepřesnost, protože by se mohlo jednat jediné o Těmu maršálka- synovce Těmy staršího. Přesto ve všech předešlých listinách ke vsi Kolmen je Těma označen za strýce purkrabího z Leisnigu, což jednoznačně několikrát potvrzuje Těmu staršího, navíc v této listině je na rozdíl od regestu doslovně uveden „Thimo de Colditz senior“ Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 64, č. 214;

<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/214/charter>

¹⁰⁷ Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 65, č. 217;

<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/217/charter>

¹⁰⁸ Týká se to vsí: „Maraswitz, Tammedorf, Strockew, Sydewicz, Muzschaw, Lipenitz, Babicze, Kyselwitz, Neuendorph, Kalthusen, Rydeburch“ a dalších.

Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/4 (Praha, 1987) s. 91, č. 984; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/982/charter>

zřejmě jako vždy měl možnost vyplatit větší částku v hotovosti. Celkový počet přesunovaných vsí do rukou Těmy rozhodně není zanedbatelný.

Tento drobný exkurs k listinám týkajících se jen několika malých lokalit může prozrazovat buď soubor výjimečně dochovaných listin¹⁰⁹, jež byly vydávány při každém převodu majetků, nebo nutnost upřesnit držbou dvou vsí, což snad prozrazuje hrozbu sporů mezi sousedy a zároveň příbuznými z Leisnigu.

3.3 Předávání rodové základny mezi generacemi

Při celkovém pohledu na dějiny rodu sledujeme dlouhodobou tendenci přeskupování rodového majetku do rukou větve usedlé v Čechách. Asi nejvýznamnějším přesunem je prodej z roku 1338, kdy Těma kupuje od Jindřichovy linie¹¹⁰ část platů vázaných ke hradu v Koldicích. Jednalo se o část platů přidělených při dělbě před deseti lety. Česká větev rodu postupně získala většinu panství do svých rukou postupným shromažďováním platů, naturálních dávek a například (jako v tomto případě) práv k mlýnu a na rybolov. Celé panství se nakonec sešlo v rukou Těmova stejnojmenného syna.

Prvorozený Hanuš zřejmě nejprve spravoval statky a mladší Těma, který se nemusel této činnosti věnovat, mohl zaměřit svůj život na kariéru ve dvorských službách. Můžeme zde hledat paralelu u předchozí generace, kdy zřejmě nejstarší Jindřich se věnuje bez významných úřadů správě statků, druhorozený Těma se přes služby u Boleslava Lehnického dostává na královský dvůr Jana Lucemburského a třetí bratr Vítek II. se duchovní kariérou propracovává na pozici biskupa. Toto schéma lze považovat za poměrně obvyklé, kdy druhorozený hledá štěstí ve dvorské službě a může převzít panství v případě smrti prvorozeného. Další bratr, který takovou šanci na převzetí správy rodu nemá, se místo světské kariéry snaží prosadit v oblasti duchovní. Stejná situace nastala i ve třetí generaci, kdy po smrti dvou

¹⁰⁹ Obdobný soubor listin se dochoval také při transakcích mezi pány z Koldic a pány z Ilburka, při prodeji Eilenburku (Ilburka). Zde pro změnu můžeme mapovat podrobný postup při převodu většího majetku (v podstatě celého panství). (Podrobněji v kapitole 4.5)

¹¹⁰ Prodávajícím je Jindřich s oběma syny Těmou a Vítkem (Witheche).

nejstarších bratrů se hlavou rodu stal Albrecht z Koldic a jeho bratr Těma byl dalším biskupem v Míšni.

Předchozí přehled situace uvnitř rodiny není nijak překvapující a v mnohém má obecně platný ráz, všimněme si však zvláštní tendence v majetkových přesunech mezi jednotlivými členy rodu. Opakuje se tu totiž situace, kdy jsou državy rozděleny spravedlivými podíly mezi bratry, kteří se je snaží udržet pohromadě, takže pokud jsou nuceni k prodeji, transakce proběhne uvnitř rodiny. Po smrti hlavy rodu můžeme předpokládat nejsilnější pozici u nejstaršího z bratrů. Postupně však tento bratr je nucen některá svá práva k částem panství, nebo přímo svůj podíl z dané lokality prodat. V případě rodu Koldiců bývá kupcem mladší bratr, který je úspěšný ve dvorské kariéře. Úřady a přízeň panovníka můžeme považovat za vskutku výhodné. Jako konkrétní příklad poslouží Těma starší, Těma mladší a Albrecht, tedy pokaždé nejúspěšnější člen z každé generace ve světské kariéře. Těma starší dostal od Jana Lucemburského Krupku s dalšími statky¹¹¹, takže si mohl z tohoto horního městečka vytvořit rodovou základnu v Čechách. Od linie bratra Jindřicha však skupoval některá práva¹¹² vážící se ke hradu v Koldicích. Úspěšný úředník Jana Lucemburského tak získal roku 1338 převahu. Jeho syn Těma mladší, kterého již v jedné z prvních zmínek nacházíme jako fojta, v otcově snaze pokračoval. Jeho bratr Hanuš roku 1353 prodal Těmovi svůj díl v Koldicích¹¹³. Hlavní rodová država se tak dostala po dlouhé době do rukou jediné osoby. Krupka, druhá klíčová država, je samozřejmě pevně v rukou české větve a i zde můžeme postupně vytušit rozhodující vliv Těmy mladšího. V závěrečné kapitole bude ukázáno, že ještě rozmnožené dědictví po Těmovi převezali jeho synové za situace, kdy byli nuceni některé části odprodat. Po smrti dvou nejstarších synů se ujal správy Albrecht, tedy osoba opět pevně zakotvená ve stejně vysokých úřadech jako jeho otec. Situaci nejen stabilizoval, ale také državy opět rozmnožil¹¹⁴.

¹¹¹ Viz výše (podkapitola 2.3).

¹¹² Archivum Coronae Regni Bohemiae II, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983, s. 60, Č. 200; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/200/charter>

¹¹³ Archivum Coronae Regni Bohemiae III, edd. Daša Šmerdová – Karel Beránek, Praha 1985, s. 70-71, Č. 450; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/448/charter>

¹¹⁴ Přikupuje Břilinu, druhou nejdůležitější državu v Čechách po Krupce (viz. 4 kapitola).

Obecně lze tedy shrnout, že po několik generací se opakuje stejný scénář, kdy se šlechtic svým životním stylem zadlužuje a je nucen předat část majetku svému bratru, který je lépe situovaný, což lze odvozovat od dokonalého využívání své pozice u dvora ve svůj prospěch.

3.4 Koldicové jako věřitelé

Pány z Koldic nalézáme v kruhu spolehlivých a oddaných šlechticů v okolí Karla IV., který si dával pozor, aby nemusel očekávat nepříjemnosti ze strany věřitelů. Kromě bratrů z Koldic mezi ně patřil kupříkladu Dětrich z Portic.

Koldicové tedy byli významnými věřiteli římského krále, který dluhy vyrovnával oběma bratrům. To opět dokazuje schopnost disponovat hotovými penězi plynoucími hlavně z dolů Krupky a zřejmě i z Koldic. Jako římský král Karel své dluhy vyrovnal, protože Koldicové všechny dluhy v roce 1354 anulovali. Z textu vyplývá, že jde o anulaci několika dluhopisů, které se dle náznaků předtím ztratily.¹¹⁵ Krátce po císařské korunovaci mu opět Těma půjčil.¹¹⁶ Například za velkou půjčku dostal roku 1364 plat ze Zhořelce a Budyšina.¹¹⁷ Platy hornoluzických měst byly téměř tradičními oporami krále a později císaře ke splácení svých dluhů, které často směřovaly právě k pánům z Koldic. Pro názornost uvedme, že v padesátých a šedesátých letech se těchto měst týkalo hned několik vln splátek. Roku 1356 mělo být spláceno „hejtmanu zhořeleckému a budyšínskému“ 300 kop pražských grošů z měst Budyšina, Zhořelce, Lubaně a Löbau.¹¹⁸ Roku 1364 dokonce 1200 kop pražských grošů z Budyšina a Zhořelce ve splátkách po 120 kopách a roku 1371 je kromě města Hoyerswerdy Těmovi přiznáno i 60 kop platů ze Zhořelce.¹¹⁹

Velké množství listin zaznamenává Koldicovo jméno ve svědečné řadě.¹²⁰ Těmu ml. tedy nacházíme obvykle na cestách po císařově boku. Znamená to

¹¹⁵ Domněnka o ztrátě in.: ČUMLIVSKI, Denko, *První dvě generace*, s. 112.

¹¹⁶ Pokrývají to platy ze Šestiměstí, srov. Kavka, *Vláda Karla IV.*, díl I. s. 36; RMB VI č. 151.

¹¹⁷ RI VIII., č. 4075.

¹¹⁸ RI VIII., č. 2505 a Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/1, edd. Věra Beránková – Lenka Matušíková, Praha 1987, s. 73-74, č. 515; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/513/charter>

¹¹⁹ RI VIII., č. 4075; RI VIII., č. 6279.

¹²⁰ Těmy mladší byl v tak významném postavení, že pramenná základna umožňuje sledovat jeho pohyb v království i po říši téměř s detailní přesností, jak je tomu možné pouze u panovníků. Hlavním důvodem je jistě

kupříkladu, že absolvoval obě korunovační cesty do Říma roku 1355 i 1368. Právě během první z nich také půjčil budoucímu císaři 360 kop, které mu jsou spláceny z města Budyšina¹²¹. Kromě největšího množství svědečných řad, které odkazují na Koldicovu pouze přítomnost v daném místě, máme velké množství dluhopisů, které nám prozrazují mnoho dalších informací. Projdeme-li si celý soubor pramenů, ukáže se, že Koldicové téměř nevystupují v listinách českých pánů, naopak vazby na Míšeňsko udržují v mnohem větší míře.

Koldicové nepůjčovali samozřejmě jen panovníkům, ale mnoha dalším osobnostem. Přímo „čeští“ páni si od nich nepůjčovali. Dlužníci však nebyli pouze z Míšeňska, nebo z Českého království, ale i z dalších koutů říše. Mezi ty nejvýznamnější patřil Ludvík Říman, markrabě braniborský a lužický, Falckrabě rýnský a vévoda bavorský, který dle svého úpisu z roku 1357 dlužit Těmovi ml. rovných 200 hřiven stříbra.¹²²

Další osobnost byla Těmovi rovněž zavázána. Mohučský arcibiskup Gerlach, který byl v úzkém kontaktu s Karlem IV., ho přijal za svého mana, aby mu od roku 1366 bylo z arcibiskupského statku vypláceno 100 florentských zlatých až do vyplacení celkové sumy 1000 zlatých.¹²³ Tentokrát nemuselo jít o finanční dluh, byla to spíše odměna za příznivý výrok v rámci rozsouzení sporu arcibiskupa a kapituly s městem Mohučí. Těma byl totiž jmenován mezi pět soudců, kteří měli tento spor řešit. Roku 1372 Gerlachův nástupce, arcibiskup Jan z Ligny, slíbil vydávat 100 zlatých dle dohodnutých splátek, dokud nebude Koldicům předána celá přičtená částka.¹²⁴ Tato povinnost je přenesena pouze na jinou arcibiskupskou državu, kterou se od té doby stalo město Salza. Příjmy Těmy mladšího tedy nepřicházely pouze z rodových držav a jistě výhodných půjček, ale také od různých osob, jako je

jeho častá přítomnost po boku císaře na cestách i při jeho důležitých jednáních. Právě itineráři Těmy mladšího věnoval velkou část své diplomové práce Denko Čumlivski.

¹²¹ Dokument nelze spolehlivě datovat; RI VIII, č. 1997.

¹²² Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/1, edd. Věra Beránková – Lenka Matušíková, Praha, 1987, s. 107-108, č. 630; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/627a/charter>

¹²³ Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/4, edd. Lenka Matušíková – Daša Šmerdová, Praha, 1987, s. 86, č. 964; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/961a/charter>

¹²⁴ Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/5, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha, 2006) s. 60-61, č. 1082; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/1079/charter>; (regist obsahuje nepřesnosti ve vyplácení částek).

například arcibiskup Gerlach. Jak vidno Těma měl občas možnost využít svého vlivu ve svůj prospěch, zejména když byl jako dvořan a úředník vyslán k řešení takových úkolů, jakým byl spor v Mohuči.

Většina pravidelných platů jsou zatím jen roční splátky půjček od Koldice. Pravidelný plat, který možná nebyl pouhou splátkou, byl pravidelně vyplácen pouze z Norimberka. Od roku 1371 je Těmovi společně s pánem z Vartemberka přiznáno každoročně 200 zlatých z židů v městě Norimberce, o několik let později směřuje celá částka do rukou Koldiců. Není zmiňována konečná částka, kdy by vyplácení mělo ustát a vzhledem k tomu, že obdobnou sumu dostávají i Těmovi synové, jednalo se o plat stálý. Občasná dochovaná zmínka o platu z Norimberka se objevuje ještě o půl století později.¹²⁵

Na závěr zbývá pokusit se najít odpověď na základní otázku, kde braly prostředky na poměrně vysoké půjčky? Během života Těmy mladšího se rodová základna sice rozrůstá, své těžiště však má stále v Koldicích a Krupce. V místních dolech musíme hledat Koldicovu schopnost téměř kdykoli vyplatit sumu v hodnotě několika set kop v hotových penězích. Musel mít tedy zcela výjimečné postavení mezi šlechtou, která se začíná zadlužovat. Zejména pro věčně zadluženého panovníka muselo být výhodné mít po boku bezproblémového věřitele, který je ochoten kdykoli půjčit, protože například půjčka během cesty do Říma jistě nebyla předem plánována.

¹²⁵ Historie tohoto platu podrobněji v následující kapitole.

3.5 Územní úspěchy Těmy ml. z Koldic

Výchozí pozice synů Těmy staršího rozhodně automaticky nepředurčovala Hanuše s Těmou mladším k rozsáhlému rozšiřování domény v Míšeňsku i Českém království. Oba bratři zřejmě nebyli po smrti otce v nejlepší finanční situaci, protože roku 1344 prodávají samotnou Krupku králi Janovi.¹²⁶ Z následné skutečnosti, že Krupka zůstala v rukou Koldiců, můžeme odhadovat, že král nemohl dodržet podmínky kupní smlouvy. Država nemohla být řádně zaplácena, proto také byla bratrům navracena. Roku 1349 došlo k dalšímu prodeji, tentokrát v Míšeňsku. Dokládá to, že nejistá doba bratrům stále neskončila, přestože se jedná o prodej méně významný. Vsi „Tutenhayn und Ebirsbach“ si od Koldiců kupuje Oto z Leisnigu.¹²⁷ Nejedná se o významné lokality, ale je zde vidět zvrat, že purkrabí z Leisnigu, kteří před deseti lety prodávali svému strýci Těmovi staršímu své vsi a rychty, nyní kupovali jiné vsi nazpět. Následně došlo ke zklidnění situace, kdy již nebylo nutné vystavit další statky nebezpečí prodeje. Majetkové přesuny se od té doby týkají transakcí mezi členy rodu. Pro „českou“ větev rodu se stal zlomovým rok 1353, kdy Hanuš prodal podíl Koldického hradu (Colditz) bratru Těmovi¹²⁸, později odkoupil Těma ještě další díl od svého stejnojmenného strýce. Těma mladší si tak vydobyl lepší pozici než jeho starší bratr Hanuš i strýc Těma, když na hlavní rodové državě změnil svůj dosavadní podíl za jednoznačnou převahu hlavního vlastníka. Příčiny, že mohl takové pozice dosáhnout, lze spojit s jeho kariérou dvorského šlechtice. Doménu pánů z Koldic si navíc mohl dovolit rozšiřovat.

Kromě lén v severozápadních Čechách (Krupka) se Těma zakoupil i ve vedlejších zemích, (kupříkladu vsi ve Slezsku Jarischow, Herzogwade, atd.). Zřejmě i z toho důvodu není považován za cizího úředníka, ale za hejtmana se svými zájmy v zemi. Majetková základna již rozhodně nebyla malá, nesmíme opomenout državy mimo Korunu, panství Koldice. V jeho sousedství na konci

¹²⁶ Krupka byla hlavním sídlem české větve rodu, samotné panství Koldice s městem a hradem bylo zatím rozdělené mezi několik majitelů z různých větví rodu. O prodeji Krupky králi je pouze opis v dokumentu z 15. století - Roudnický kopiář VI F b. 5 fol. 356b-357 (SOA Litoměřice-Žitenice).

¹²⁷ Archivum Coronae Regni Bohemiae III, edd. Daša Šmerdová – Karel Beránek, Praha 1985, s. 36, č. 330 <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/329/charter>

¹²⁸ Archivum Coronae Regni Bohemiae III, edd. Daša Šmerdová – Karel Beránek, Praha 1985, s. 70-71, č. 450; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/448/charter>

života přikoupil ještě panství Ilburk se vším příslušenstvím. Celkově kromě samotných Koldic, Krupky a dalších významných bodů napočítáme téměř padesát vesnic, které Těma ml. váže lenním slibem roku 1368 ke Koruně.¹²⁹ Zastavme se u tohoto momentu trochu podrobněji. Lenní slib daný maličkému Václavu IV. totiž zavázal do lenního systému také majetky za hranicí království. V léno se tak dostávají samotné Koldice, které se tak blíže pouťají k českému panovníkovi. Došlo tak k rozšíření českého vlivu v Míšeňsku, což se mimo jiné projevilo v jednom bodu v seznamu křivd, kterými se Wettini cítili poškozeni politikou Karla IV.¹³⁰ Přestože dokument není datován, byl sepsán pravděpodobně až po lenním holdu pána z Koldic. Vliv v Míšeňsku a Durynsku se skutečně rozrostl, many České koruny byli také páni ze Schwarzburgu-Arnstadtu, Waldenbergu a Schwarzburgu-Leutenbergu. Uvázání Koldic tímto poutem snad umožnila právě situace, kdy král byl zároveň císařem a u Václava IV., kterému je slib dáván, se očekávalo stejné důstojenství v blízké budoucnosti. Vždyť Koldice (jako říšské léno v rukou původně ministeriálního rodu) byly již před tímto aktem Karlovi IV. poddány.

Koldicové nebyli samozřejmě pouze leníky českého panovníka. Přes své državy se dostávají do lenních pout s mnoha seniory. Jako příklad uveďme, že pouze ilburské statky¹³¹, které získali do své držby, byly vázány na tyto seniory: markraběte braniborského, markrabata míšeňská a lantkrabata durynská¹³², vévodu saského, také arcibiskupa magdeburského, biskupy merseburského, naumburského a míšeňského, se kterým často bývali v příbuzenském vztahu. Někdy se Těma do manství dostává v podstatě náhodou, kupříkladu mohučský arcibiskup Gerlach ho přijal za mana. Stalo se tak proto, aby mu udělil plat ze statku arcibiskupa a kapituly. Z důvodu široké sítě seniorů musel být jistě výhodou pohyb v blízkosti osoby na špici lenní hierarchie, tedy samotného císaře.

¹²⁹ Lokality jsou v listině vyjmenovány: Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/4, edd. Lenka Matušiková – Daša Šmerdová, Praha 1987s. 103, č. 1018; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/1015/charter>

¹³⁰ O soupisu křivd podrobněji in.: BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 4A 1310-1402.* Praha, 2003, s. 417; samotná stížnost in.: J. Loserth, *Beträge zur Geschichte der Erwerburb der Mark Brandenburg durch Karl IV.*, MVGDDB 16, 1878, s. 170-181; dále L. Bobková, *Územní politika*, s. 98-100; H. Patze, *Geschichte Thüringens II/1*, s.109 an.

¹³¹ O získání Ilburka blíže v kapitole 4.1

¹³² U těch měli Koldicové podřízenou dosavadní většinu mimokorunních držav.

Koldicové patří mezi rody, které se zasazovali o rozšiřování manských systémů¹³³. Doklady k tomu máme na Krupce, kde se v tomto případě se jedná o hradní manský systém, který můžeme očekávat i u ostatních držav. Informace o hradních manech jsou spíše sporadické, víme pouze o některých, kteří byli vázáni na jím držené lokality v Míšeňsku. Konkrétně například páni z Ilburka v samostatné listině propouští své many vázané na jejich prodávanou državu, aby holdovali Těmovi mladšímu jako novému majiteli¹³⁴. Dochoval se i dokument leníka. Jan z Hirschenfeldu odevzdal lenní listinu Těmovi, která se váže na jeho díl hradu a vsi Flugelsberg (Flössberg)¹³⁵ ležící západně od Colditz. Důležité je, že slíbil věrnost i v případě, že by ho (nebo dědice) zprostil lenního pouta markrabě míšeňský. Názorně to ukazuje prolínání jednotlivých stupňů lenního systému.

Na závěr by bylo vhodné vzpomenout na jednu lokalitu, která byla v rukou rodu jen velmi krátce. Hrad Hertenberg (nedaleko od Chebu) byl zakoupen roku 1364, ale po několika měsících hrad již drží císař. Jako české léno musel být nejprve Koldicovi udělen, ale byl téměř ihned předán králi. Tato situace by mohla vést k domněnce, že o hrad projevil Karel IV. zájem, ale neměl hotovost k jeho zaplacení. Tehdy mu teoreticky mohl Koldic nabídnout, že hrad koupí pro sebe a umožní císaři v budoucnu odprodej. Těma se ve finančních záležitostech vyznal, proto mohl hrad koupit jako dočasnou investici.¹³⁶

¹³³ O lenních systémech, které se za Lucemburků rozšiřují, např.: F. Kavka, Západoevropský lenní institut, ČČH 88, 1990 s. 243nn.; manské knihy jsou dochovány až pro století patnácté.

¹³⁴ Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/6, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2006, s. 108, č. 1205; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/1202/charter>

¹³⁵ Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/5, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2006, s. 57-58, č. 1075; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/1072/charter>

¹³⁶ Dočasnost investice by mohla prozrazovat i poloha hradu, který leží při západní hranici Čech, tedy poněkud bokem od ostatních statků držných Koldici. O koupi od Hertenbergů a následném obdržení panovníkem in: J.V. Šimák, Středověké kolonizace v zemích českých, České dějiny I, 5, Praha, 1938, s. 558; A. Sedláček, zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480, s. 20, č. 26.

4. Osudy rodu za vlády Václava IV.

4.1 Zděděný rádce na vrcholu své kariéry

Období vlády Václava IV. znamená pro rod pánů z Koldic jakési mezidobí mezi působením dvou významných osobností z tohoto rodu. Obě se podílely na nejvyšší politice dvora Lucemburků. První z nich je Těma mladší, mistr komory, vratislavský hejtman a rádce, kterému byla věnována převážná část předchozí kapitoly. Patří mezi nejvýznamnější osobnosti prvních pěti let Václavova panování, jak bude níže upřesněno. Druhou významnou dvorskou osobností je Těmův syn Albrecht z Koldic, který prokazatelně drží obdobně vysoké úřady již na sklonku Václavovy vlády. Koldicům za vlády Václava IV. dosud nebyla věnována téměř žádná pozornost.¹³⁷ Cílem následujících stran je tuto mezeru vyplnit.

Toto mezidobí není tolik přehledné, vystupuje zde množství Koldiců a informace o nich nejsou tolik detailní, zejména pro nemožnost komplexnějšího výzkumu jejich působnosti u dvora, kterému by pomohla možnost nahlížet do *Regest Imperii*¹³⁸. Nelze tedy vytvořit detailní obraz všech členů rodu, přesto několik desetiletí vlády Václava IV. nelze přejít bez povšimnutí. Během krátké doby se do pramenů promítlo mnoho členů rodu Koldiců, stejně tak majetková základna zaznamenala rozsáhlé změny, přesněji řečeno ztráty.¹³⁹ Pro návaznost a lepší pochopení situace na konci 14. a počátku 15. století je třeba nejprve stručně shrnout poslední léta Těmy mladšího.

¹³⁷ Pouze prvním pěti letům se věnoval ve své diplomní práci Denko Čumlivski, který se snažil představit celou životní dráhu Těmy mladšího. (ČUMLIVSKI, Denko. *První dvě generace rodu pánů z Koldic*, Praha 1974.) Těmovou smrtí svou práci končí a dle svých slov si ani nenárokuje úplnost svého bádání za prvních let Václavovy vlády. Těmových synů si před husitskými válkami literatura nevěnuje, snad jen kromě biskupa Těmy, který je však nahlížen ze své pozice biskupa, takže i z tohoto důvodu v této práci bude jeho osoba ponechána více stranou. Velmi stručně toto období přechází Kurt TRUÖL, ve své přehledové práci o Koldicích (*Die Herren*, Leisnig 1927). Konec námi sledovaného období se stýká se začátkem výzkumu Viktora Pohanky, který se věnuje Albrechtu z Koldic v disertační práci nazvané *Albrecht z Koldic. Zástupce českých králů ve slezském a lužickém prostoru v časech kalicha*.

¹³⁸ Edici pro období vlády Václava IV. bohužel postrádám. Lze to označit za jednu z příčin možnosti, že mohl být stále nějaký zásadní pramen přehlédnut.

¹³⁹ Přestože jsou prameny značně torzovité, jejich množství je nemalé. Například jen samotný Archiv České koruny uchovává 9 listin, které ukazují vývoj rodové majetkové držby za Těmových synů, přesněji v letech 1386-1407.

Těma ml. v letech 1378 až 1383 působí na lucemburském dvoře v nezměněných úřadech (mistr komory, hejtman vratislavský a rádce). Po dlouholeté službě Karlu IV. ve významných postech přechází Těma mladší do služeb jeho syna Václava IV., který dvořana Těmu musel dobře znát. Služba mladému králi mu však nezačíná až při jeho nástupu na trůn. Kupříkladu již roku 1368 Těma podřídil panství Koldice právě malému Václavovi a Karel IV. pouze lenní vazbu potvrdil. Takových dokladů je několik, dokonce je za své služby odměněn.¹⁴⁰ V každém případě Těma stál u královice od dětství až po jeho první léta na trůně.

Po nástupu Václava IV. stojí Těma ml. v nejužším kruhu rádců. Je jistě jedním z těch, kteří pomáhali mladému králi pokračovat v politice zemřelého císaře. Důkazem o jeho výjimečném postavení je jistě pověření Těmy ml. a Jindřicha Škopka z Dubé hejtmany království v nepřítomnosti panovníka. Několik měsíců vláda skutečně spočívala v jejich rukou¹⁴¹. Jindy byl také pověřen jednáními ve Francii. Snad byl vyslán kvůli kontaktům, které navázal za nedávné návštěvy z let 1377-1378. Za jeho druhé návštěvy roku 1380 vznikají první redakce Velkých francouzských kronik, které si Těmy neobvykle detailně všímají.¹⁴² Je ale možné hledat Koldicovu neobvyklou proslulost jinde, například v jeho jazykových schopnostech.¹⁴³ Do jaké míry vystupoval Těma s ostatními vyslanci při jednáních sám za sebe, je sporné. Nemohl však zcela tvořit svou politiku, jak se domnívá kupříkladu I. Hlaváček. Tvrdil, že vyslanci měli od Václava pouze stanovené instrukce, ale dojednat smlouvu mohli dle svého uvážení a tak ji stvrdit. Muselo však zřejmě dojít spíše k potvrzení instrukcí francouzskou stranou bez významných změn.

¹⁴⁰ Roku 1377 dostává od Václava IV. dvůr a ves „Pyskaliwicz“ (Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/6, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2006, s. 112, č. 1214; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1211/charter>).

¹⁴¹ Pán z Dubé je zde také označen za královského rádce. Hejtmanům byla svěřena v době panovníkovy absence pravomoc soudní, vybírat berně atd. Panovník nařizuje, aby všichni byli hejtmanům poslušni. Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 58-59, č. 1231; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1228/charter>; (Pelzel I - Urkundenbuch, č. 23. Reg.: Haas V, č. 12.).

¹⁴² Mezi vévody a biskupy se objevuje i (někdy s chybným titulem) Těma z Koldic, je jedinou osobou svého postavení uvedenou celým jménem i zastávaným úřadem. O druhé cestě do Francie in: ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*. Praha, 2006. s. 212nn.

¹⁴³ Čumlivski nabídl další teorie; uvedení Těmova jména vidí v jeho postavení, které mohlo být v očích francouzského pozorovatele takto významné nebo připouští možnost, že měl Těma v poselstvu zvláštní úlohu. in.: ČUMLIVSKI, Denko. *První dvě generace*, s. 154 nn.

To lze vyvodit již z faktu, že došlo pouze k obnově smlouvy spojenecké, tedy nikoli k jiným novým smlouvám.

Když se Václav IV. střetl s neřešitelnou situací nastalého papežského schizmatu, Těma ml. se vydal na jednání do říše. Kromě důvěrně známé oblasti kolem Míšně byl vyslán také do Braniborska, ovšem významnějších výsledků nebylo možné dosáhnout.¹⁴⁴ Ani tak zkušený diplomat, který se mnohokrát za vlády Karla IV. osvědčil, si však se situací posléze nevěděl rady. Václav IV. v takové složité situaci měl málo možností, jak ji zvládnout, když ani spolehliví „zdedění rádci“ si nedokázali poradit. Mezi ně Těma z Koldic jistě patřil.

Nejlépe se nám ukáže politické postavení a činnost Těmy mladšího, nahlédneme-li do slov vyslance Bonifacia di Lupi. Těma patřil mezi pár nejmocnějších mužů z rady, kteří při pohledu zvenčí prakticky vládnou. Lze snad říci, že mohli neomezeně jednat tam, kde tomu Václav IV. dovolil. Svědectví Bonifacia di Lupi, mantovského diplomata vyslaného Franceskem z Gonzagy, nám to potvrzuje. Tento muž měl získat potvrzení práv pro svého pána a právě Těma ml. s Jindřichem z Dubé a Petrem z Vartemberka měli zajistit projednání a audienci u krále. První dva označuje za nejdůležitější osoby u dvora.¹⁴⁵ Přehnané tvrzení F. M. Bartoše¹⁴⁶ označuje Těmu dokonce za nejmocnějšího z rady. Denko Čumlivski upozorňuje na mnohem svobodnější postavení Koldice za vlády Václava a označuje ho za králova rádce, který má prostor rozvíjet svou vlastní politiku. Přestože to zcela prokázat nelze, případ Bonifacia di Lupi nastiňuje, že měl určitý, řekněme nadprůměrný vliv.¹⁴⁷ Avšak v době, kdy býval spíše jen vykonavatelem vůle Karla IV., bychom u něj takovou moc nepředpokládali. Není ale jednoznačné, zda jednal jako téměř nezávislá osoba i v případech, kdy nebyl nějakým úkolem přímo pověřen.

¹⁴⁴ Často bývá zaměňován s posláním Přemka Těšínského (jiného rádce Václava IV.), který v obdobné záležitosti byl vyslán do Uher.

¹⁴⁵ Bonifacius o ostatních píše, že „*nic nezmohou*“. Celá záležitost stručně shrnuta in.: SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. 1361-1419: k předpokladům husitské revoluce*. Praha, 1986, s. 171-174.

¹⁴⁶ F.M. Bartoš, *Čechy v době Husově 1378-1415* Praha, 1947, s. 36. Novější literatura si již do tak odvážných hodnocení nepouští.

¹⁴⁷ Například v této záležitosti se dozvídáme o přímém vlivu Těmy na Václavova rozhodnutí. Vyslanec měl zajistit potvrzení privilegií, za které si Václav IV. nárokoval vysoký poplatek. Diplomát však zřejmě úspěšně poplatek snížil na přímluvu Těmy z Koldic a Jindřicha z Dubé. Oba jistě náležitě odměnil a poplatek musel být snížen o velkou částku, když ho tyto odměny vyšly mnohem levněji.

V každém případě patřil mezi vážené osoby, jejichž přízeň nebo přímluvu bylo dobré získat, což Těmovi přinášelo nové možnosti a jistě i zdroje příjmů.

Poslední léta před svou smrtí roku 1383 se nevyskytoval u dvora nepřetržitě, to ani pro jiné povinnosti nebylo možné. Poměrně často ho nacházíme ve svém hejtmanském úřadě ve Vratislavi, kde v této době měl jedno ze stálých sídel. Může jít pouze o kumulaci pramenů, ale v úřadě hejtmana působil mnohem častěji než dříve. Bylo také více podnětů k řešení v tomto úřadě, zejména se tu po několik let potýkal s tzv. „popskou, či pivní válkou“¹⁴⁸. Dle některých názorů Těma spor dokonce vyprovokoval. Například Bartoš označil Koldice za iniciátora kandidatury Ondřeje z Dubé na biskupa, proti Lehnickému Václavovi. Ondřej by byl vhodnějším kandidátem pro krále, jistě mnohem více než lehnický kníže Václav, za kterým stálo slezské knížectví. Město se dle této teorie mělo slavným zabavením sudů chtít vetřít do přízně právě Koldicovi.¹⁴⁹ Nezdá se však, že by hejtman Těma měl zájem, aby vypukl ve Vratislavi nějaký spor. Naopak by právě on měl iniciovat jeho urovnání. Pivní válka se protahovala a nebyla vyřešena ani zásahem samotného Václava IV. Spor vlastně nebyl vyřešen do konce Těmova úřadování, které končí až hejtmanovou smrtí.

Těma ml. fungoval za Václava IV. také stále jako věřitel. Nejvýmluvněji o královských dluhích nás spravuje výčet zastavených lokalit z roku 1379. Zřejmě zděděné dluhy byly umořeny zastavením hradu i města Pirny, hradu Königsteinu, městečka Gottleuba a Hoyerswerdy, která v zástavě byla již dříve. Doplňují to platy z Budyšína, Lubáně a Žitavy, tedy hornolužických měst, která Koldicům běžně splácela Lucemburské dluhy. Mezi zástavami nacházíme i lokality, které by byly v případě platnosti Karlova zákoníku označeny za nezcizitelné. Mohli bychom však Koldice považovat za ideální osobu pro případ nutnosti zastavení takovýchto zboží. Je to totiž loajální osoba disponující financemi v hotovosti. Navíc nemá důvod jít do střetu s panovníkem a také není třeba se obávat odporu v případě navrácení zastaveného zboží po vyplacení smluvené částky v daném termínu.

¹⁴⁸ Ve stručnosti spor shrnut in: SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. 1361-1419: k předpokladům husitské revoluce*. Praha, 1986, s. 141nn.

¹⁴⁹ F.M.Bartoš, *Čechy v době Husově 1378-1415*, s. 30.

Koldicové tedy zůstávají jako věřitelé. Těma stihl před svou smrtí rozšířit majetky o Eilenburg od pánů z Ilburka roku 1378¹⁵⁰ a o Nový Žeberk a část města Jirkov. Koupil je od Oty z Bergova roku 1382.¹⁵¹ Tato investice ukazuje, že zdroje Koldiců přeci jen nebyly neomezené. Pro získání prostředků totiž nedlouho předtím zastavil Strehlu, kterou kdysi získal za věrné služby od Anežky, vdovy po svídnicko-javorském vévodovi Bolkovi. Nakonec Těma stihl ještě koupit hrad Bychin (Püchau) s lény od Dětricha z Torgau. Touto investicí Koldicové poprvé disponují významnějším svobodným majetkem.

K vlastnictví Těmy ml. se vázalo také několik domů. Doloženy je máme konkrétně v Praze¹⁵² a Vratislavi. Některých se ještě za svého života výhodně zbavil, jako například domů na místě budoucího Králova dvora v Praze. Výhodně situovaný komplex na Starém Městě pražském nemohl mít každý. Panovník o něj projevil zájem, protože jeho poloha v prostoru u hradeb umožnila jeho dostavbu do podoby městské rezidence. Obdobně významný městský majetek měl jistě i ve Vratislavi, kde víme o domě získaném od Žida Mithise Jakuba, který byl navíc jistě plný skrytých cenností. Tuto skutečnost odhaluje jedna z nejpřekvapivějších listin, která byla Koldicům vydána.¹⁵³ Týká se právě domu u sv. Matěje. Můžeme se pouze dohadovat, jakým způsobem vratislavský hejtman dům získal. V každém případě musel někdo projevit zájem o cennosti uložené někde v prostorách domu. Není jisté, zda poklady dům skutečně skrýval, protože se připouští spíše teoretická možnost jejich existence. Otázkou je také způsob Jakubova opuštění domu, protože mu muselo být zamezeno v tom, aby si své ukryté věci odnesl dříve, než by dům přešel do rukou hejtmana Těmy. Nemusíme ospravedlňovat jednání tak

¹⁵⁰ Listiny o prodeji: Archivum Coranae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 53-4, č. 1220-1222 ; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1217/charter>; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1218/charter> a <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1219/charter>; (Reg.: Haas V, č. 1-3.; Ed.: Mühlverstedt, Diplomatarium Ileburgense I, s. 738).

¹⁵¹ Tamtéž. s. 62-3, č. 1239 a 1240; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1236/charter> a <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1237/charter>; (Reg.: Haas V, č. 20 - 21).

¹⁵² Blíže: TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy*. Praha 1906, kniha III. s. 329.

¹⁵³ Václav IV. potvrzuje, že vše, co Těma získal s domem, i když je to na jeho pozemku zakopáno, nebo ve zdi skryto, patří jemu a nikomu jinému. Muselo jít o značně hodnotné věci, když hejtman Těma musel žádat o stvrzení držby a navíc se musel obávat zpochybnění svého nároku na „nalezený i potencionální poklad“ Archivum Coranae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 57 č. 1229; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1226/charter>; (Ed.: Hlaváček, ČČH 95 (1997), s. 451., Reg.: Haas V, č. 10).

vlivného muže, ale vezměme v potaz, že se ho Václav IV. touto listinou jednoznačně zastal.¹⁵⁴ Těma zřejmě výhodným způsobem získal dům, čehož chtěli využít vratislavští, kteří bývalému majiteli Jakubovi možná platili vysoké úroky z půjček. Chtěli se tedy po jeho odchodu zmocnit hypotetického bohatství, které by jim mohlo být vráceno, jsou to však pouhé domněnky. Mohl to být také pokus útoku (snad i oprávněného) ze strany opozice hejtmana ve Vratislavi, kterou tam Těma jistě měl.

Jak bylo ukázáno v Praze i Vratislavi, šlo o domy na nejlepších místech, ze kterých bylo možné vybudovat celé paláce se zázemím. Již tedy v této době se objevuje předobraz šlechtice - úředníka, který často musí stát v blízkosti panovníka, tedy šlechtic hledající vlastní bydliště v blízkosti dvora, jak to známe později z raného novověku.

Snad v předtuše svého skonu potvrdil Těma ml. lenní držbu opatu kláštera Buchu¹⁵⁵, jinými slovy vlastně správci rodové hrobky. Mimo jiné také stanovuje další zádušní mše za své tři rodiče¹⁵⁶ uložené v tzv. Koldické kapli, kterou zbudoval Těma starší. V tomto klášteře také dožil otec Těmi staršího Jindřich Nábožný. Těma mladší je jako žijící člověk naposledy dosvědčen na konci srpna 1383, když je mezi svědky privilegií pro pražské vysoké učení.¹⁵⁷ Někdy v druhé polovině téhož roku umírá.

4.2 Potomci Hanuše I. a Těmy mladšího za Václava IV.

Koldicům po roce 1383 se nevěnuje téměř žádná literatura. Přesněji od doby, kdy umírá Těma mladší (VIII.). Výjimkou je Albrecht z Koldic, syn Těmy mladšího, který své síly zapojil velmi aktivně do politiky Zikmunda Lucemburského. Více do pramenů vstupuje až krátce před husitskými

¹⁵⁴ D. Čumlivski ve své diplomové práci předpokládá velmi nekalé způsoby získání domu. Je nesporné, že by se Václav IV. svého úředníka musel zastat v každém případě, pokud by nechtěl, aby hejtman ztratil autoritu a musel být případně někým vystřídán. Václav IV. se Těmy zastal tak jednoznačně, že musel být minimálně přesvědčen, že nedošlo k závažnému nelegálnímu jednání, v opačném případě, by byl asi opatrnější.

¹⁵⁵ *Diplomataria et scriptores historiae Germaniae medii aevi*, VIII, Codex diplomaticus monasterii Buch 1755, ed. Schoetgen, Krreysig., č.CCVIII.

¹⁵⁶ Tedy Těmu staršího s oběma manželkami.

¹⁵⁷ Pelzel *Lebensgeschichte I, UB*, s. 60-62, č. LX., LXI.

válkami, tedy v období mimo rámec této práce.¹⁵⁸ Na konci čtrnáctého století nijak nevyčníval mezi bratry, konkrétnější informace k jeho osobě se objevují teprve během první dekády století následujícího, když se stal nejstarším žijícím Koldicem české větve. Na konci námi sledovaného období plynule přešel ze služeb Václava IV. k Zikmundovi. Zachoval si u něj i pozici rádce a mistra komory. Navíc dokonce obsazuje také úřad dvorského sudího. Nejnověji se jeho osobě věnuje Viktor Pohanka¹⁵⁹. Druhou výjimkou je ještě jeden ze synů, nositel nejoblíbenějšího rodového jména Těma, který se do prací zabývajících tímto obdobím občas dostává skrze své postavení, tedy jako biskup míšeňský.¹⁶⁰ Ostatní synové zcela zapadají do jejich stínu a zůstávají tak dosud téměř neznámými osobami. Někteří z nich na panovnickém dvoře zůstávají a drží i významnější posty. Albrechtovi a biskupovi Těmovi bude věnována spíše jen okrajová pozornost, respektive budou zmiňováni převážně pouze v případech, kdy v pramenech vystupují společně s ostatními bratry.¹⁶¹ Z důvodu větší torzovitosti pramenů není možné všechny členy třetí generace české větve Koldiců vykreslit detailně jako osobnosti. Z toho důvodu je nutné se více zaměřit na celkový pohled na rod.

Těma ml. po sobě zanechal (kromě dvou již zmiňovaných) celkem pět synů a také tři dcery. Přežila jej i manželka Anna (rozená z Kittlic¹⁶²), která byla matkou všech těchto dětí. Vdova Anna byla zajištěna všemi statky patřícími „*k hradu a k hornímu a dolnímu domu v Koldicích*“, jak nám dokládá listina od lenních pánů. Listinu bylo nutné vydat, protože Koldice jak vidno

¹⁵⁸ Důvodem je do jisté míry mezer v Regestech Imperii, která zabírá téměř celé období vlády Václava IV., regesta dostupná od roku 1410 tedy z této generace pánů z Koldic zastihují již jen Albrechta.

¹⁵⁹ V. Pohanka se věnuje Albrechtovi z Koldic hlavně za jeho působení až za Zikmunda Lucemburského, kdy působí ve vedlejších zemích. Jeho působení za Václava, kdy již byl mistrem komory, není zcela zmapováno. (disertační práce: Pohanka, Viktor, *Albrecht z Koldic. Zástupce českých králů ve slezském a lužickém prostoru v časech kalicha*, vedoucí práce Prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.; publikován byl na toto téma také příspěvek ve Slezském sborníku: „*Item eynem bothen kein der Sweidenicz zu dem von Colditz...*“ K itineráři svídnicko-javorského hejtmana a hornolužického fojta Albrechta z Koldic v časech kalicha).

¹⁶⁰ Pro stručné seznámení s míšeňskou diecésí v tomto období např.: Jan Zdichynec, *Míšeňské biskupství v pozdním středověku* - in.: BOBKOVÁ, Lenka a kol., *Česká koruna na rozcestí: k dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*. Praha, 2010, s. 192-211; v příspěvku je mimo jiné upozorněno na význam Krupky, která je stejně jako Stolpen označena za dočasné sídlo biskupa.

¹⁶¹ K biskupu Těmovi se váže dostatečná pramenná základna, aby jeho postava byla blíže prozkoumána, zde by však takový exkurs byl na úkor ostatních členů rodu, obdobně jako je tomu v případě Albrechta (viz předchozí pozn.).

¹⁶² Anna z Kittlic tedy pocházela z hornolužické rodiny, propojení Koldiců s teritoriálně českou šlechtou je záležitostí až třetí generace. Pro srovnání doplňme, že rodina pánů z Kittlic měla obdobné zájmové sféry s Koldici, například předchůdcem biskupa Těmy byl v Míšni Jan III. z Kittlic.

nebyly pouze lénem českým, ale také některými částmi míšeňských markrabat. V praxi to znamenalo, že markrabě Vilém následně roku 1384 vydal vdově své svolení.¹⁶³

Synové Těmy ml. od nejstaršího v pořadí byli: Zikmund, Václav, Albrecht, Těma a Jiří.¹⁶⁴ Většina z nich působila za vlády Václava IV. Od dvacátých let 15. století, tedy od doby významnějšího působení Albrechta z Koldic na dvoře Zikmunda Lucemburského, již další doklady o ostatních bratrech nemáme. Zdá se tedy, že Albrecht je jediným, který se dožil skonu krále Václava. Bratři totiž z pramenů postupně mizí. Popořadě lze předpokládat úmrtí Zikmunda před rokem 1394, Václava před rokem 1400, následně v polovině první dekády 15. století umírá Jiří. Krátce po návratu z koncilu z roku 1409 zastihla smrt také biskupa Těmu. Albrecht přežil všechny své bratry i Václava IV. a po dlouholeté kariéře ve vysokých úřadech umírá až roku 1448. Tento přehled (nelogicky začínající u odcházení této třetí generace pánů z Koldic žijící v českých zemích) ukazuje, že právě jen první polovina vlády Václava IV. je pro tento rod netypické období, kdy bylo v rodě tolik mužských dědiců. Většina z nich však umírá bez mužských následníků, takže již nikdy rod neměl takové zastoupení, jako právě v této době. Šance na vznik několika českých rodových větví tak byla promarněna.

Těma měl také tři dcery. Magdalena, pravděpodobně nejstarší z nich, se provdala za Jana z Michalovic, kterému byl kdysi Těma poručníkem¹⁶⁵. Anna byla provdána za Boreše z Rýzmburka a Jana z Bibrštejna si vzala třetí dcera, jejíž jméno zůstává utajeno.

Takto lze před koncem 14. století nastínit část české větve Koldiců rozrůstající se od Těmy mladšího. Zatím jsme však nevěnovali pozornost potomkům Hanuše I., bratra Těmy mladšího. Hanušovo jméno z pramenů mizí již roku 1357 a od té doby o této druhé linii české větve nemáme téměř žádné doklady. Hanuš I. měl zřejmě dva syny. V okolí Václava IV. se dozvídáme pouze o jednom, a sice ve velmi útržkovitých zprávách. Samotný Hanuš se v dochovaných pramenech objevuje velmi zřídka, proto je označen za osobu,

¹⁶³ Listina publikována téměř celá: CDSR I B, 1, s. 60-61, č. 86.

¹⁶⁴ Pro přehlednost zjednodušený rodokmen a přehled v příloze č. 1.

¹⁶⁵ O Janovi a Těmově poručnictví např.: Beran, Klossen (viz výše).

kteřá do panovnických služeb nevstoupila¹⁶⁶ a ani jinak se významných způsobem do veřejného dění nezapojila. Naopak o jeho synovi Otovi se dozvídáme při přijetí do služeb Jana Zhořeleckého a lze také polemizovat, do jaké míry byl dvořanem samotného krále Václava. Později bude ukázáno, že rozhodně nelze úlohu Oty z Koldic zcela opominout. Druhý syn, kterým by měl být zřejmě Mikuláš, se věnoval církevní dráze a do dění v zemích Koruny české doložitelným způsobem nezasáhl.

Po smrti Těmy mladšího bychom měli očekávat, že byl hlavou rodu nejstarší syn Zikmund. Toho skutečně nalézáme v Pirně jako pána Koldic, odkud máme zprávy o jeho činnosti. Například hned roku 1384 tam vdova Anna a Zikmund vydávají svědectví o vlastnictví oltáře v městském kostele.¹⁶⁷ Zikmund se možná zdržoval v Pirně, která byla již delší dobu jeho rodu zastavena.¹⁶⁸ Její poloha na hranici mu jistě vyhovovala při cestách do Koldic (Colditz), nebo opačným směrem do nitra království.

4.3 Dědictví po Těmovi mladším

Pětice bratrů zdělila poměrně velké množství držav, které Těma ml. po celý život skupoval. Některé z nich byly získány až za posledních měsíců otcova života (zmiňovaný Nový Žeberk, Bychin atd.). Není jednotný názor na to, zda bylo dědictví rozděleno, nebo zda bylo spravováno společně.¹⁶⁹ Vzhledem k tomu, že bratři vystupují většinou společně, můžeme předpokládat spíše možnost druhou. Absence některého z nich v listinách týkajících se majetkové držby rodu lze vysvětlit pouze jeho úmrtím. Jak již bylo nastíněno, postupně zmizí Zikmund, Václav a později také Jiří a v žádných jiných pramenech se již neobjeví. Nelze tedy pochybovat, že již nebyli mezi živými.

¹⁶⁶ K tomuto závěru došel ve své práci Denko ČUMLIVSKI (in.: *První dvě generace*, s. 171).

¹⁶⁷ CDSR II. 5, č. 52 a 53.; Je tam také přiznán každoroční plat farníkovi.

¹⁶⁸ Příjem z města pokrýval staré dluhy Lucemburků a jistě byl přiměřený významnosti města s překladištěm soli . (Pirna a Lovosice se pokládají za tradiční překladiště soli. více např. in.: Klimek, Tomáš, *Krajiny českého středověku*, Dokořán 2014, s. 83).

¹⁶⁹ Domněnka o rozdělených državách se občas objevuje, zřejmě skrze nejasnou interpretaci A. Sedláčka. Ta je uvedena pod heslem z *Koldic* v Ottově slovníku naučném. Sedláček však přímo o dělení rodových držav nehovoří.

Po svém otci zdědili bratři značný majetek, který byl většinou držen formou lén českého krále. Obecně lze říci, že až na několik zanedbatelných výjimek téměř vše bylo svázáno lenními vazbami. O některých lokalitách máme doklady, že byly lény ušlechtilými, dokonce v lenní listině ke Koldicům jsou podmínky držby upřesněny.¹⁷⁰

Kromě příjmů ze samotných nemovitostí byly možná zděděny i jiné platy. Některé sice byly vázány na osobu Těmy ml., ale v torzovitých pramenech po jeho smrti lze nalézt vyplácení i jeho synům. Jako příklad uveďme plat 200 zlatých „z židů z Norimberka“ a komorních sloužících („camerknechten“), který byl každoročně vyplácen ke sv. Jiří Těmovi mladšímu. O tom jsme detailně informováni v několika po sobě následujících záznamech pro každoroční vyplácení této renty.¹⁷¹ V době pozdější, kdy do nich nahlédnout není možné, se každoroční účet ztrácí. Na základě toho D. Čumlivski došel k závěru, že plat byl vyplácen jen Těmovi, tedy doživotně. Ve skutečnosti ho však Václav IV. udělil ke každoročnímu vyplácení také nejstaršímu ze synů, Zikmundovi. Později plat znovu udělil Zikmund Lucemburský dalšímu z bratrů, Albrechtovi z Koldic. Stalo se tak roku 1411 a právě tato listina nám rekapituluje uvedenou historii vyplácení 200 zlatých¹⁷². Zda byl plat Těmovým synům vyplácen nepřetržitě, nelze určit, stejně tak jako přiřknout konkrétní důvod samotného přidělení této částky Karlem IV. roku 1371.¹⁷³ Později je plat přijímán Albrechtem v pravidelných intervalech. Můžeme předpokládat, že každoročně, přestože pro některá léta doklady chybí.¹⁷⁴ V každém případě takovýmto způsobem na Těmovy syny jistě přešlo více zdrojů příjmů. Nezapomeňme na další významné příjmy rodu, již jen samotné doly na cín u Krupky a na drahé kovy u Koldic musely přinášet podstatné zisky.

¹⁷⁰ Lenní listinu pro panství Koldice lze označit za oboustranně výhodnou smlouvu mezi Koldici a panovníkem. Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 103, č. 1018; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1015/charter>; Reg.: CIB II 1, č. 595.

¹⁷¹ RI VIII č. 5208; 5387; 5441; 5493; 5557; 5676; 5755; 5794; 5889; 5927.

¹⁷² Archivum Coronae Regni Bohemiae V/2, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 151-152, č. 1435; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1431/charter>; (Reg.: RI XI, č. 139; Haas V, č. 233)

¹⁷³ Od roku 1371 je plat vyplácen. Přiřknut je tehdy také pánu z Vartemberka.

¹⁷⁴ Od roku 1411 se doklady o platu vyskytují do poloviny třicátých let. (pro léta 1411-1420: RI XI, 1 č. 139; č. 279; č. 1246; č. 1845 a č. 4280).

Zděděny byly také dluhy u Lucemburků, takže zpočátku zůstávají výraznými věřiteli panovníka. Do roku 1391 Václav IV. vyplatil většinu z celkové ohromné sumy 5800 kop. Šlo částečně o dluhy Karla IV. u Těmy ml., Václavovi se podařilo vyplatit Pirnu s veškerým zastaveným příslušenstvím, stejně tak Königstein, město Hoyerswerdu a platy z Žitavy.¹⁷⁵ Nadále Koldicům panovník připsal pouze platy z Budyšina a Lubaně, nepočítáme-li několik menších lokalit¹⁷⁶. Dluh se mu podařilo skutečně velmi snížit, protože zastavené zboží bylo v ceně 1330 kop. To Václav stvrdil na Žebráku 29. listopadu 1391.

Všechna dědictví nebyla zcela bez komplikací. Ukazuje nám to spor o pohledávku vůči Těmovi ml., který se rozhořel mezi Petrem ze Schellendorfu a Václavem z Koldic. Václav z Koldic byl tehdy nejstarším z žijících bratrů, tedy hlavou rodu jednajícím o záležitostech svého otce. K rozhodnutí mělo dojít roku 1395, kdy byli stanoveni soudci. Václav IV. k tomu pověřil Štěpána, falckraběte rýnského a vévodu bavorského a Jana Zhořeleckého, markraběte braniborského a lužického.¹⁷⁷ Nevíme, zda byl Koldic v tomto sporu úspěšným, protože se o této záležitosti dozvídáme z prohlášení soudců, kteří stanovují lhůtu pro Petra ze Schellendorfu, aby svůj nárok náležitě prokázal. Pouhá skutečnost, že byla záležitost řešena takovýmto způsobem, ukazuje, že nešlo o zanedbatelnou při.

Navzdory na první pohled dobrému zajištění se rod na sklonku století dostává do finančních potíží, protože v poměrně krátké době došlo k zastavení, nebo přímo odprodání několika z nejvýznamnějších držav. Mezi ně patří Žeberk, Eilenburk a nakonec i samotné Koldice. Rovněž lze očekávat, že svou pozici významných věřitelů rod v tomto období ztrácí.

¹⁷⁵ Vyplacené državy měli páni z Koldic na příhodném místě, tedy u hranice na cestě mezi centrem království a Koldicemi. Například v Pirně byl Zikmund z Koldic zřejmě velmi aktivní (viz výše).

¹⁷⁶ V listině shrnující vyplacené a dosud zastavené lokality jsou uvedeny také vesnice „Burkaw, Rawschwitz“ (Burkaw a Rauschwitz). (Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1 (Praha, 2007) s. 90, č. 1299; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1295/charter>; Ed.: Pelzel I - Urkundenbuch, č. 84. Reg.: CIM II, č. 648; Haas V, č. 86; Neues Laus. Magazin 114 (1938), č. 588).

¹⁷⁷ Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 95-96, č. 1311; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1307/charter>; (Reg.: Haas V, č. 98).

4.4 Částečný rozpad doposud získaného majetku

Po roce 1400 jsou páni z Koldic nuceni k drastickým zásahům do rodového majetku. Dosud jedinou ztrátu z dědictví po Těmovi mladším představoval prodej zastaveného hradu a města Eilenburg roku 1394. Eilenburg se nachází v blízkosti hlavní rodové državy - severně od Colditz. Výhodou byla poloha u řeky Muldy, která k Eilenburgu teče od Colditz. Možná se Těma mladší snažil rozšířit panství severním směrem, připomeňme, že například z města Grimma dostával plat od markrabat míšeňských. Jeho synové se každopádně tímto směrem nevydávají. Většinu svých držav nebo lokalit, které byly Koldicům zastaveny, nalzáme zejména v prostoru trojúhelníku měst Colditz, Praha a Vratislav, což usnadňovalo jejich správu. V nejisté době za Václava IV. mohly navíc državy v Míšeňsku ztrácet svou stabilní pozici, kterou dosud měla jako léna českého krále.

Eilenburg byl v držení Koldiců jen poměrně krátce. Nemuselo tedy jít o snahu získat trvalou držbu, ale pouze o dobře propočítanou dlouhodobou investici Těmy ml., který Eilenburg získal na sklonku svého života.¹⁷⁸ Těmovým synům¹⁷⁹ je část hradu a města udělena Václavem IV. v létě 1386. Stalo se tak na žádost Oty z Ilburka, který zastupuje v této záležitosti své příbuzné. Kromě příslušenství získaného již za Těmy mladšího se zde výslovně zmiňuje přikoupení jezera „Teltaw“. Nešlo tedy pouze o znovu udělení léna, ale upřesnění držby po dodatečné transakci provedené Koldici s Otou z Ilburka.

Hrad, město i veškeré příslušenství bratři prodávají o osm let později, tedy po smrti prvorozeného Zikmunda z Koldic. V listině z 9. června 1394 vystupuje již jen Václav s bratry. Prodávají Eilenburg markrabatům míšenským, markraběnce míšeňské Alžbětě a Vilémovi, markraběti míšenskému a lantkrabímu durynskému. Ve skutečnosti to byl závěrečný akt ohledně Eilenburka, protože Alžbětě a Vilémovi byl již dávno zastaven za sumu 9700 kop freisingských a dále 600 kop připsaných na hradě a mlýnech.

¹⁷⁸ Dochovalo se 12 listin týkajících se Eilenburku za držby Koldici.

¹⁷⁹ Zde uveden „Zikmund a Václav z Koldic s bratry“ (v listině: Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivský, Praha 2007, s. 78-79, č. 1273; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1269/charter>; Reg.: Haas V, č. 53; Mühlverstedt, Diplomatarium Ilburgense, s. 743 - 745.)

Zdůrazněno je také právo na vyplacení po osmi létech. Pro všechny případy se toto právo týká i jejich lenního pána, tedy České koruny v případě jejich vymření. Vazba na korunní země je tedy opět připomenuta. Pro dokreslení situace je třeba dodat, že k prodeji dochází ve velmi nejisté době Václavova prvního zajetí.

Tato listina je zajímavá i z jiného pohledu, jsou k ní přivěšeny pečeti Václava, Albrechta, Těmy i Jiřího z Koldic. Nejsou honosné a nápadité, jako pečeť jejich otce, na které lze nalézt i štítonoše v podobě divých mužů.¹⁸⁰ U Václava, Albrechta i Jiřího obsahují jednoduchý erbovní štít s rodovým znakem¹⁸¹ a stručným opisem. Nezkoumáme-li opis, zdají se na první pohled velmi podobné. Charakteristický je trojlístek obklopující štítek s rodovým erbem. Těma se jako duchovní svou pečeti pochopitelně odlišuje.

První dekáda patnáctého století přináší další výrazné změny ve složení majetku. Uplynulo osm let a Eilenburg stále nebyl ztracen. Tak vyplývá z prosincového slibu roku 1402 od markraběte míšeňského Viléma¹⁸². Albrecht a Jiří mají možnost po půlroční výpovědi vyplatit 15 000 kop freiburských hřiven stříbra. K vyplacení však zřejmě dojít nemohlo, protože finanční situace na začátku téhož roku donutila Koldice zastavit na rok hrad Žeberk.¹⁸³ Nebylo zastaveno celé panství, přesto zastavení hradu biskupem Těmou s bratry naznačuje jakési skryté výdaje nebo jiné potíže, které mohly souviset s bouřlivou situací po sesazení Václava z římského trůnu, kterému již hrozilo druhé zajetí. Pozice pánů z Koldic byla velmi nejistá, přesto konkrétní důvody finanční situace s jistotou neodhalíme. Hrad byl zastaven komturovi řádu německých rytířů Albrechtovi z Dubé za 1100 kop grošů na jeden rok

¹⁸⁰ O pečeti Těmy ml. blíže v článku: ČUMLIVSKI, Denko, *Diví muži jako štítonoši na pečeti Těmy (II.) z Koldic ze 17.III. 1368*, in.: Umění roč. 24, 1976, s. 370-373.

Bohatě zdobená pečeť Těmy mladšího není na dochovaných listinách pravidelně přivěšována, jednalo se zřejmě o jakousi majestátní pečeť používanou jen zcela výjimečně. Dochovaný exemplář z roku 1368 stvrzuje právě takovou příležitost, kdy se celé rodové panství mění v léno Václava IV.

Ostatní pečeti in.: Posse O., *Die Siegel des Adels der wettiner Lande bis zum Jahre 1500*, Dresden 1906, tab. 52 č. 11-13, tab. 53 č. 1-11, tab. 54 č. 1-19 a tab. 55 č. 1-18.

¹⁸¹ Půlený štít, v horní polovině černý lev ve skoku ve zlatém poli, v dolní polovině pošikem umístěné zlaté a černé pruhy. Erb bývá často pozměněn, černého lva má být viděna pouze horní polovina, někdy však bývá v horní polovině vymalován lev celý. Této nepřesnosti se dopouští i některé erbovníky. Správnost původní podoby nám ukazují nejen Koldické pečeti, ale také jejich erb zařazený do erbovní galerie na hradě Laufu. Moderně vymalovaná verze je v současné době použita jako součást znaku města Krupky.

¹⁸² *Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1*, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 116, č. 1358; [http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1354/charter](http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1354/charter;); (Reg.: Haas V, č. 150).

¹⁸³ Tamtéž, s. 113-114, č. 1353; [http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1349/charter](http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1349/charter;); (Reg.: Haas V, č. 143).

s možností navrácení po půl roce od ohlášení vyplacení zástavy. Připouští se ale také přímo odkoupení za 1900 kop grošů. Žeberké panství později z Koldického majetku mizí, takže muselo dojít k dalším transakcím, o nichž nemáme žádné zprávy.

Ihned o dva roky později, na podzim 1404 se mezi prodané državy dostávají samotné Koldice. Pouhé zastavení tohoto českého léna svědčí o závažné situaci, protože výnos z této lokality byl spojen s příjmy z dolů na drahé kovy. Výnosy rodového sídla asi již nebyly tak vysoké, nebo naopak situace byla tak vážná, že právě Koldické panství museli na 2,5 roku zastavit. Připomeňme, že páni z Koldic volí za své sídlo raději Krupku s doly cínovými na korunním území. Panství Koldice bylo oproti tomu obklopeno říšským územím a bylo lenně vázáno na mnoho seniorů, jejichž vztah k českému králi nemusel být vždy kladný. Připomeňme situace za Těmy mladšího, kdy se do sporu dostali lenní páni Koldice. Tehdy se však mohl plně spoléhat na věrnost císaři, kdyby se lenní páni spojili proti slábnoucímu Václavu IV., Těmovi synové se však skutečně mohli dostat mezi dva mlýnské kameny. Držba panství v Míšeňsku mohla být problematická v této neklidné době. Právě zde se mohou skrývat důvody, proč Albrecht, biskup Těma a Jiří z Koldic se rozhodli pro zastavení rodového sídla. Zároveň tak museli přenést své hlavní sídlo do Čech na Krupku.

Markrabata míšenská a lantkrabata durynská, tedy Vilém starší, Fridrich a Vilém mladší, slíbili v říjnu 1404 vrátit panství v případě jeho vyplacení po stanovené lhůtě.¹⁸⁴ Z listiny se dozvídáme, že Koldice koupil Vilém starší s hradem, městem a celým panstvím. Jednalo se tedy o celý komplex držav seskupených kolem rodového sídla. Odprodej neznamenal nezájem ze strany českého krále, jako lenního pána. Snad na jeho žádost vydal Vilém ještě další listinu, nebo možná k tomu došlo jako podmínění samotného povolení této transakce Koldicům. Ve stejný den (30. října 1404) v městě Grimma skládá zvláštní slib českému králi.¹⁸⁵ V případě, že by se ve stanovené lhůtě nepodařilo pánům z Koldic zástavu vyplatit, má být přednostně

¹⁸⁴ Archivum Coronae Regni bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 119-120, č. 1366; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1362/charter>; (Reg.: Haas V, č. 159).

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 120, č. 1367; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1363/charter>; (Reg.: Haas V, č. 160).

nabídnuť lennímu pánu. Král český má mít možnost odkoupit za 20 000 freiburských hřiven hrad a město Koldice.

Tato konkrétní situace si vyžádala kontrolu použitých termínů. V první listině je uvedeno doslovně „*herschafft Colditz hus und Stat mit.*“¹⁸⁶ - se vším příslušenstvím, druhá se vztahuje na „hrad a město = Hus und Stat“ s příslušnými právy. Kdybychom této formulaci přikládali význam, bylo by možné dojít k názoru, že právo odkupu českým králem se nemuselo vztahovat na celé Koldice, ale pouze na ty části panství, které jsou přímo českými lény od roku 1368. V listině z roku 1368 je ale také uvedeno „*herschafft Colditz*“¹⁸⁷. Tento příklad obecně potvrzuje správnost chápání termínu „hrad a město s příslušenstvím“. Také v tomto případě označuje veškeré majetky a práva spjatá s celým panstvím.

Eilenburg i Koldice, jako významná léna, kdysi rozšířily vliv panovníka od samotných držav ležících za hranicemi korunních zemí téměř až k Lipsku. Připojily se tak mezi ostrůvky držav přímo podléhajících českému panovníkovi a držav jemu podřízených jako léna. Díky Koldicům tak byla jistě celá oblast kolem Míšeň Lucemburkům mnohem bližší. Tato vazba byla nejednou posílena obsazením biskupského stolce v Míšni některým z Koldiců.¹⁸⁶ Ztráta Eilenburku a Koldic z rukou rodu úzce spjatého s panovnickým dvorem se snad také promítla do vlivu Václava IV. v této oblasti. Obě državy se dostaly do rukou míšeňských markrabat, která tak měla nad svým územím mnohem větší kontrolu. Přestože to byla korunní léna, nebyla již v rukou bezpodmínečně věrného rodu vůči panovnickému dvoru. Odprodej, ani pouhé zastavení lokality, nemohlo být provedeno bez souhlasu lenního pána, pokud nebylo léno obdařeno zcela zvláštní milostí. V obou případech lenní držby tak k odprodeji došlo se souhlasem panovníka, což se promítá třeba právě v právu na odkoupení léna. V Míšni měl stále svůj vliv Těma z Koldic, jako biskup, který měl na české území úzké vazby ke Krupce i Bílině.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Kromě Těmy, který byl biskupem v tomto období lze zmínit také jeho prastrýce Vítka (Witego II.), který byl biskupem od roku 1312 do své smrti (1342).

¹⁸⁷ Z dokladů těchto vazeb lze pro představu některé uvést. Vůči měšťanům Bíliny vystupuje jako majitel města společně s Albrechtem. (o privilegiu měšťanům in.: Kuča, Karel, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve

Po období zastavování a odprodejů dochází k opačné situaci až roku 1407, kdy Albrecht z Koldic kupuje hrad a město Bílinu s veškerým příslušenstvím. Ta se stane druhou doménou českých Koldiců hned po Krupce, hlavním rodovém sídle po ztrátě Koldic. Václav IV. Bílinu uděluje Albrechtovi a jeho bratrovi Těmovi, biskupu míšenskému, jako třetí je uveden Hanuš (toho jména druhý), tedy syn nejstaršího z bratrů Zikmunda.¹⁸⁸ Je to po dlouhé době jediná nově získaná država. Nelze tedy zcela zavrhnout ironickou myšlenku, že k posílení rodu, který se odhodlává k novým investicím, dochází v době, kdy z pěti bratrů žijí pravděpodobně již jen Albrecht s Těmou. Biskup Těma je však duchovní, který v některých záležitostech stojí více stranou. Zmíněný Hanuš mohl v této době právě dospívat, protože se v pramenech začíná objevovat až v této době. Do rodové politiky asi ještě příliš nezasahoval. Hlavním představitelem rodu byl tedy Albrecht po roce 1404, (kdy je naposledy zmíněn nejmladší bratr Jiří). Albrechtovi se snad podařilo zvrátit finanční situaci a odhodlat se tak k novým investicím, konkrétní doklady však k této tezi chybí.

4.5 Cesta k pevnému propojení s českou šlechtou

Třetí generace české větve pánů z Koldic navazuje v dosud nebývalé míře sňatkové propojení s českou šlechtou (ve smyslu teritoriálním). Přesto se může zdát, že si stále drželi jakýsi odstup. Nenacházíme je v běžných listinách českých šlechticů. Vesměs se nachází mezi osobami panovníkem pověřenými k určitému úkolu nebo v panovníkově blízkosti. Ani menší množství dokladů přítomnosti Koldiců u Václava IV. není výrazněji doplněno listinami prokazující jejich působení mimo panovníkový dvůr. Vraťme se ke sňatkům této generace. Některé rody, se kterými se spojili příbuzenskými vazbami, se vyskytují v okolí Těmy mladšího.¹⁸⁹ Dosud byly manželky Koldiců z oblastí vedlejších korunních zemí (např. Anna z Kitlic (Kittlitz) nebo dcera Jana

Slezsku. Praha, 1996-2011, 2. díl, s. 116.) Na Krupce je zaznamenán jeho pobyt a snad i hradní kaple a kostel Všech svatých založený kolem roku 1400 byl budován na jeho popud.

¹⁸⁸ Archivum Coronae Regni Bohemiae V/2, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 142, č. 1414; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1410/charter>; (Reg.: Sedláček, Zbytky register, č. 748; Haas V, č. 208).

¹⁸⁹ např.: Rýzmburkové, Škopkové z Dubé a další.

Sambora ze Schildberka). Synové Těmy ml. již spojují Koldice s významnými rody z českého prostředí.

K nejužšímu propojení došlo s pány z Michalovic. Oboustranné svatby zajistily velmi pevné spojení s tímto rodem. Není to tolik překvapující, protože Těma mladší byl po smrti Petra z Michalovic poručníkem Jana z Michalovic. Historiografie je rozporuplná v pohledu na Těmovo poručnictví¹⁹⁰. Zdá se, že panství skutečně mělo vážné problémy, nelze však z těchto problémů obvinít poručníka, který uměl s financemi dobře zacházet. Těma jistě nemohl chtít těžit ze správy Janova majetku na úkor svého svěřence tolik, že by mu dědictví záměrně předal v poněkud neutěšeném stavu, protože jistě již tehdy plánoval provdat svou dceru Magdalenu právě za Jana z Michalovic. Oboustranné propojení rodů zajistila navíc Klára z Michalovic, která si vzala jednoho z Koldiců. Nejpravděpodobněji Jiřího, nejmladšího syna Těmy ml. Nelze však zároveň vyloučit že si vzala naopak syna nejstaršího, Zikmunda. Jeho manželku totiž jménem neznáme. Tato teze by nás dovedla k závěru, že právě ona zajistila pokračování hlavní rodové linie. Byla by totiž matkou již jednou zmíněného Hanuše II. Jméno Zikmundovy manželky se ani mně nepodařilo odhalit. Manželství Jiřího s Magdalenou se přesto jeví jako pravděpodobnější. Koldicové se spojili takto také s Rýzmburky a Bibrštejny. Jak jsem již uvedl výše, za ně se provdaly Těmovy dcery.

Pokud byla Eliška z Dubé¹⁹¹ skutečně příbuzná Jindřicha Škopka z Dubé, dal by se sňatek Elišky a Václavem z Koldic označit za spojení nejvlivnějších rodů z počátku vlády Václava IV. Nejvlivnějších alespoň na dvoře samotném, jejich moc se odvíjela od úradů. Neznamena to, že by se jim nevyrovnaly jiné rody s ohromnou majetkovou základnou ve svobodné držbě. Tehdy rádcové Jindřich Škopek z Dubé s Těmou mladším z Koldic zastávali

¹⁹⁰ Kupříkladu Beran upozorňuje na finanční problémy, které zanechal poručník Těma. Michalovic byl nucen dokonce části panství zastavit, třeba Úštěk zastavil Jindřichu Škopkovi z Dubé, tedy příbuznému skrze pány Koldic. (BERAN, Zdeněk. *Poslední páni z Michalovic: Jan IV. (zemřel 1435/1436) a Jindřich II. (zemřel 1468)*. České Budějovice, 2010. s. 31) Nejpodrobněji o poručnictví : Klassen J.M. *The nobility and the making of the Hussite revolution. Boulder: East European Quarterly*, 1978, s. 55.

¹⁹¹ Nepodařilo se mi zatím spolehlivě identifikovat, z které větve pánů z Dubé Eliška pochází.

nejvyšší úřady a dokonce byli společně hejtmany českými v době panovníkovy nepřítomnosti.¹⁹²

Obecně lze shrnout, že se Koldicům podařilo pevně zakotvit mezi teritoriálně českou šlechtou. Předpokládaná budoucnost rozšiřujícího se rodu se však nevyplnila. V mužské linii tak několik potencionálních větví zaniká, ale jistě nebylo prohrou, že mnoho významných osobností z jiných rodů mělo za manželky dcery Koldiců. Manžely Koldicoven byli Jan z Michalovic, Boreš z Rýzmburka, nebo Jan z Bibrštejna. V další generaci si Annu z Koldic (dceru Albrechta) vzal například Půta z Častolovic a po jeho smrti Hynek Krušina z Lichtenburka.

Menší množství pramenů pro toto období nedovoluje sledovat detailněji rodové vazby, které se zdají být více odtržené od Koldiců neusazených na území Koruny. První dvě generace Koldiců se totiž se svými příbuznými poměrně často stýkali, pro námi sledované období již takové doklady nenacházíme.

Jak jsem již naznačil, páni z Koldic byly rodem, který se svým příchodem přiřadil k rodům úzce svázaným s panovníckým dvorem. Naprostou většinou svých držav byli lenně svázáni s Lucemburky. Ti byli jejich lenními pány jednak jako králové čeští, a také římské. Tuto propojenost s panovníckým rodem využívali pro svůj prospěch. Lucemburkům to naopak zajišťovalo věrné spojence a rádce, které lze pověřovat důležitými úřady. Kromě biskupa Těmy, kterému postavení zajistila diecéze v Míšni, nenacházíme u Koldiců žádný zvláštní titul nebo úřad mezi léty 1383 a 1407. Děje se tak jinými slovy od úmrtí Těmy ml. (mistra komory, vratislavského hejtmana a rádce Václava IV.) a počátkem 15. století, kdy je Albrecht z Koldic také označován za mistra komory i rádce. Zikmund, Václav a Jiří jsou označování téměř vždy pouze jako „páni z Koldic“, nebo společně jako bratři.

¹⁹² viz výše - podkapitola 4.1.

4.6 Věrnost králi

Přestože nevíme, zda páni z Koldic zastávali nějaké konkrétní úřady na Václavově dvoře¹⁹³, dochoval se nám velmi cenný doklad o jejich politickém smýšlení. Účastnili se totiž boje za osvobození zajatého Václava. Jejich aktivní pomoc nejlépe dokumentuje přístup rodu k panovníckému rodu, ať jsou jeho pozice jakékoli. Mnoho jiných možností snad ani neměli, protože jejich prosperita mohla být stále neodlučitelně spjata s úspěšnou dvorskou službou. Mohli se samozřejmě pokusit postupně převést své statky do trvalého vlastnictví, tedy usilovat o přechod korunních majetků do vlastních rukou a stát se tak nakonec nezávislým panským rodem, který by se teoreticky mohl postavit i do opozice proti králi. K takovému nenápadnému uzurpování lén mohlo dojít pouze v době, kdy panovník nesleduje pevně situaci v zemi nebo nemá možnost účinně zasáhnout. Jako by taková doba nastávala, když Václav IV. neuspěl se starými mechanismy, jak vládnout. Po postupném zhoršování situace byl dalším vývojem situace tolik zaskočen, že dokonce skončil v zajetí. Páni z Koldic však nezaváhali a zachovali věrnost králi, kterému jako malému dítěti podrobili své rodové sídlo.¹⁹⁴ Ve prospěch Václava IV. tedy vystupovali přes všechny potíže, které jim to muselo způsobit. Je pravděpodobné, že se dostávali do nelehkých situací, zejména pokud se do sporu s králem dostaly osoby, kterým byli také lenně podřízeni. Je nutné si uvědomit, že páni z Koldic neměli za seniory pouze krále římské a české.

Loajalita Lucemburkům je vidět i později v postoji Albrechta z Koldic, který sloužil Václavovi ve vysokých úřadech a pak i Zikmundovi, kterému hájil vedlejší korunní země proti výpadům husitských vojsk.

Vraťme se do doby prvního zajetí krále Václava. Tehdy jsou Koldicové přijati do služeb Jana, vévody zhořeleckého.¹⁹⁵ Dva dokumenty vydané Janem

¹⁹³ S pozdější výjimkou Albrechta, který je na počátku 15. století označován za rádce a nejvyššího říšského mistra komory (poprvé v říjnu 1407 (Archivum Coronae Regni Bohemiae V/2, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 142, č. 1414; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1410/charter>) Albrecht byl také dvorským sudím.

¹⁹⁴ Podřízením panství Koldice s veškerým příslušenstvím Václavovi IV. roku 1368 jako ušlechtilé léno. (Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/4, edd. Lenka Matušíková – Daša Šmerdová, Praha 1987s. 103, č. 1018; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1015/charter>; Reg.: CIB II 1, č. 595).

¹⁹⁵ Dvě listiny Jana, markraběte braniborského a lužického, vévody zhořeleckého vydané roku 1394 v Českém Brodě. Jedna pro Václava z Koldic a jeho spojence a druhá pro jiné věrné, kde na prvním místě je uveden Oto z Koldic. Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, S. 92,

v létě 1394 uvádějí Koldice na prvním místě mezi těmi, kteří se angažovali „v záležitosti jeho bratra“, tedy při osvobození ze zajetí krále římského a českého. V jedné z nich je z těchto důvodů přijímán do služeb vévody zhořeleckého Václav z Koldic se „všemi ostatními“, kteří také svou vojenskou pomocí přispěli. Odměnou mu mělo být 18 zlatých měsíčně a pochopitelně také nahrazení veškerých škod. Václav z Koldic je zde zřejmě uveden, protože je v této době nejstarším z bratrů. Zikmund již pravděpodobně nežil. Mezi těmi ostatními, jež králi přišli na pomoc, bychom snad mohli hledat i některé sourozence.

Druhá listina je obdobného znění, několika pánům je přidělena stejná odměna a slíbeny náhrady škod. Podstatný je výčet pěti osob, kromě dalších nejmenovaných. Na prvním místě totiž stojí Oto z Koldic. Rodokmen všech větví rodu není jednoznačný, přesto lze tvrdit, že tento Oto nemůže být nikým jiným než synem Hanuše I. Není to tedy člen jiné větve rodu, ani další bratr, ale bratranec námi sledovaných Těmových synů. Po více než třech desetiletích nacházíme zmínku o „Hanušově větvi“. Ottův otec nebyl tolik aktivní v dvorském okruhu jako jeho bratr Těma mladší, obdobné to mohlo být zpočátku i v případě jeho syna Oty. Osvobození Václava IV. se účastnil společně s „Heřmanem z Vlčic, Dětrichem z Úšic, Jindřichem Swirklem a Hanušem Keilou a dalšími, kteří s ním byli“¹⁹⁶. Otova pozice mezi panstvem snad nebyla taková, jako u jeho bratrance Václava, kterému je věnována samostatná listina. Výše jmenovaní snad byli podobného postavení. Výčet osob v obou listinách působí zvláště. V jedné jsou k pěti vyjmenovaným přiřazeni další nejmenovaní, tedy jinak dobře známé osoby, které z toho důvodu není nutné uvádět. Předpokládejme, že by to byly družiny vyjmenovaných. Ve druhé listině stojí Václav z Koldic osamoceně, tedy pouze s dodatkem, že se odměna i náhrady škod týkají jeho společníků. V tomto druhém případě bychom mohli za zmíněné „všechny ostatní“ považovat okruh

č. 1304 a 1305; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1300/charter> a <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1301/charter>; (Reg.: Haas V, č. 91. a 92).

¹⁹⁶ „...dem Edlen Otten Koldicz, Hermannen von von Wilcicz, Dytherich von Awczicz, Heinrich Swirkele und Hansen Geylwz und allen...“ (Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 92, Č. 1304; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1300/charter>; Reg.: Haas V, č. 91.)

příznivců Václava IV., kteří se za účelem jeho osvobození shromáždili kolem Václava z Koldic. Tím bychom mu mohli přisoudit určitou prestiž.

Důvod vydání více dokumentů, tedy rozlišení listiny pro okruh přívrženců a skupinu zastoupenou Václavem z Koldic, může být ovšem vysvětlen zcela jiným způsobem. Jde možná jednoduše o listiny vydané na požádání některých z příjemců odměny a slibu náhrad škod. Václav z Koldic by si ji dle této teorie pouze vyžádal pro svou osobu. „Ostatní nejmenované“ by zde nemělo smysl vyjmenovávat, protože stačilo jméno nebo jména příjemců konkrétní listiny, kteří o její sepsání požádali.¹⁹⁷

Zastavme se ještě u Oty z Koldic, tedy druhé větve rodu Koldiců působící na území České koruny. Zatím byl představen jen díky pomoci při osvobození Václava IV. Prameny k jeho osobě jsou velmi vzácné. Výjimku tvoří kupříkladu zmínka o předchozím prodeji Konigsfeldu markraběti Vilémovi I., který uvádí při příležitosti prodeje „...castrum Konigisfeld cum villa Wissbacht iudicio infra sepes ville Konigisfeld...“, že je předtím „von Otto von Colditz gekauft hat“.¹⁹⁸ Zmíněné statky tedy musel Oto prodat markraběti někdy před rokem 1398, kdy došlo k této zlistiněné transakci. Za zmínku stojí ještě jedna listina, která ale byla vydána přímo Otou.¹⁹⁹ Jde o potvrzení přijetí hradu Nossen (Nussen) na šest let do zástavy od biskupa Těmy s jeho kapitulou v Míšni. Mimo jiné zde prozrazuje svou manželku, která se jmenovala Jotta.²⁰⁰ Svědkem byl také Otův bratranec Jiří, kterého jinak nacházíme pouze mezi svými bratry. Biskup mu tedy musel být zavázán nebo byl možná Otovým dlužníkem. To by znamenalo, že musel mít dobré zázemí i po předešlém odprodeji statků markraběti Vilémovi. Z výše uvedeného vyplývá, že z pouhých tří významnějších zmínek je možné si vytvořit poměrně dobrou představu o tomto dosud skrytém Koldicovi.

¹⁹⁷ Nelze opomenout možnost, že obdobných listin bylo vydáno více- např. pro všechny aktéry v boji za osvobození krále. Dosud jsem však nenalezl žádnou obdobnou- vydanou pro jiné pány.

¹⁹⁸ CDSR I. B2(Urkunden der Markgrafen von Meissen) č. 216.

¹⁹⁹ CDSR II. 2, č. 769.

²⁰⁰ „...frawen Jotten und unsir erbin...“

4.7 Správa rodového majetku

Jedním z otazníků, který visí nad pány z Koldic za vlády Václava IV. je způsob správy rodových držav. Bratři dědictví přijali v celku, takže po smrti jejich otce k žádnému významnému dělení nedošlo. Alespoň nejvýznamnější léna drželi bratři zcela jistě společně.²⁰¹ V květnu roku 1395 je jim však udělena zvláštní milost od Václava IV., který určil, že pokud si rozdělí Václav, Těma, Albrecht a Jiří statky, jež mají v lenní držbě v návaznosti na českého krále a korunu, tak v případě úmrtí některého z bratrů bez přímých potomků jeho podíl přejde do držby ostatních bratrů²⁰². Vztahuje se to samozřejmě i na jejich dědice a podíl v tomto případě mají spravovat společně. Takto jsou tedy potvrzena česká léna Koldiců pro trvalou držbu tímto rodem. Důvod udělení této milosti zůstává skryt. Není žádného dokladu, že by došlo k dělbě majetku po obdržení tohoto dokumentu. Nebyl vydán ihned po smrti Těmy ml., ale po uplynutí téměř dvanácti let. Můžeme pouze odhadovat, že příčinou vyjednání takového dokumentu mohly být nejasnosti po jiném úmrtí. Jednak můžeme předpokládat úmrtí vdovy Anny z Kittlic, která měla v užívání statky panství Koldice²⁰³. V dochovaných pramenech Annu nenacházíme již od roku 1384. V době trochu bližší roku vydání dokumentu (1395) z pramenů zmizel také Zikmund z Koldic. Necelý rok předtím totiž poprvé nacházíme na prvním místě Václava z Koldic a starší bratr Zikmund se v pramenech již neobjevuje. Ohledně pozůstalosti některého z nich mohlo dojít ke sporu nebo alespoň ke zpochybnění držby lén v rukou jeho čtyř bratrů. Buď tedy vůbec nedošlo k dělení, a pak byl zpochybněn přechod lén k mladším bratrům, nebo k dělení došlo, ale rozdělili si pouze drobná léna. Tedy pouze jednotlivé vsi nebo místní platy. Tehdy by mohlo dojít ke sporům v otázce dědění těchto statků, zda mají připadnout do společné správy bratrů, nebo do rukou poručníka zastupujícího Zikmundova dědice. Hanuš II. tehdy musel být ještě velmi

²⁰¹ V zástavních listinách týkajících se hlavních držav vystupují vždy všichni žijící bratři.

²⁰² Archivum Coronae Regni Bohemiae V/1, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 96-97, č. 1313; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1309/charter>; (Reg.: Haas V, č. 100).

²⁰³ viz výše – podkapitola 4.3.

malým dítětem. Po boku svých strýců se do dokumentů dostává až od roku 1407.²⁰⁴

Pro nemožnost bližšího prozkoumání držby rodového majetku, je nutné se spokojit s představou, že správa byla teoreticky asi společná. Prakticky lze očekávat, že si mezi sebou rozdělili kompetence k jednotlivým lokalitám, které spravovali samostatně, ale jejich vlastnictví bylo společné.²⁰⁵

²⁰⁴ první zmínka o Hanušovi II.: Archivum Coronae Regni Bohemiae V/2, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 142, č. 1414; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1410/charter>; Reg.: Sedláček, Zbytky register, č. 748; Haas V, č. 208.

²⁰⁵ To znamená, že u držav jakými byly Koldice, Krupka, Ilburk nebo Žeberk, vystupují vždy všichni jako vlastníci.

Závěr

Přestože se rod potomky Hanuše I. a Těmy mladšího velmi rozrostl, brzy se rodokmen opět zúžil. Nepočítáme-li jako výhodu mnoho vazeb na jiné rody navázané sňatky dcer Koldiců, musíme konstatovat, že v mužské linii větve Hanuše I. již nepokračuje a linie Těmy mladšího pokračuje pouze Albrechtem z Koldic a jeho synovcem Hanušem II.²⁰⁶ Taková byla alespoň situace na počátku 15. století.

Pro toto období bylo příznačné, že se snižoval počet mužských členů a i v budoucnu byl rod bohatý spíše na hojnost dcer. Taktéž se zmenšovala i rodová majetková základna, jak bylo ukázáno výše. Koldicové byli nuceni zastavit, či odprodat některé části ohromného dědictví po Těmovi mladším. Zbavovali se zejména držav ležících mimo korunní území. Tehdy je již možné je skutečně zařadit mezi „české“ rody, neboť za hlavní sídlo již nemohou považovat Koldice (Colditz), ale Krupku. Od roku 1407 přibývá ke Krupce Bílina, která se stává druhou doménou českých Koldiců.²⁰⁷

Rod se snažil překlenout přes období, kdy se nemohl opřít o účinnou ochranu ze strany panovníka, kterému oddaně sloužil. Ještě za života Těmy mladšího se rod Koldiců mohl těšit neobyčejné vážnosti a důležitosti. Ať už bylo postavení Těmy u Václava IV. jakékoli, je jisté, že byl v této době nejmocnějším za celou svou dlouholetou kariéru u dvora. Zejména z prostého důvodu, že ve službách Karla IV. ho nacházíme v době, kdy panovník již nebyl nezkušeným mladíkem. Na Václava IV. musel mít větší vliv, již jen z pozice zkušeného politika, který se dlouholetou službou osvědčil. Také samotnému označení Těmy za královského rádce můžeme přikládat větší váhu. Těma stál při Václavovi od dětství, takže měl možnost získat si u mladého krále důvěru. Ostatně výše zmiňovaná korespondence Bonifacia di Lupi jeho postavení velmi dobře ukazuje.

Následné období politické i společenské nestability celá česká větev Koldiců překonala po boku svého krále. V období, kdy se již blíží bouřlivé husitské období, reprezentuje Koldice pouze jediný dospělý člen rodu –

²⁰⁶ Syn Zikmunda z Koldic. Hanušem II. pokračuje hlavní rodová linie usazená v Čechách. Rod vymírá v mužské linii Těmou XIII. (z české větve V.) na počátku šestnáctého století.

²⁰⁷ Albrecht z Koldic od té doby bývá titulován „pánem z Koldic a na Bílině“.

Albrecht z Koldic, který zanedlouho opět obsadil stejně vlivné úřady jako otec, objevuje se i s titulem rádce. Po roce 1410 shledáváme Albrechta v roli zástupce krále, také jako soudce rozhodujícího spory krále s panstvem.²⁰⁸ Mnohem více se nám odhalují příjmy Koldiců, edice pramenů (Regesta Imperii) před rokem 1420 téměř jiné informace o Koldicích ani neposkytují.²⁰⁹ Kromě 200 zlatých od židů z Norimberka se objevil jiný zajímavý plat. Jde o 500 zlatých vyplácených Albrechtovi od roku 1410 Zikmundem, králem uherským.²¹⁰ Zaujme formulace, přestože zní tolik neurčitě, že plat byl udělen za Koldicovy věrné služby. Období, kdy tohoto Koldice nacházíme ve službách Václava i Zikmunda, si jistě zaslouží bližší výzkum. Nakonec Albrecht přechází do služeb Zikmunda, ale ani tehdy klidnější a stabilnější pozice Koldiců není zajištěna, protože přicházejí husitské války. Koldicové se tehdy stanou oporou katolické strany a brání vedlejší země proti husitským výbojům, za prokatolický a prokrálovský postoj zaplatí rozvratem svých držav v samotných Čechách.²¹¹

Jak již bylo naznačeno, věrnost Lucemburkům byla zachována, dokonce lze považovat Albrechta za jednu z nejvýraznějších opor Zikmunda za nepřehledné situace v zemi. Každého asi v tuto chvíli napadne otázka, zda mohl takový rod jednat jinak. Koldice bychom asi jen stěží hledali na straně bojující proti dynastii, v jejichž službách budovali již celé století své postavení. Obdobně nelze očekávat, že by se postavili proti straně katolické. Bližší průzkum pramenů sice odhaluje jistou shovívavost vůči obyvatelstvu přijímajícímu podobojí na jejich državách v Čechách, ale i to lze přičítat schopnosti rodu přizpůsobovat se nesnadným situacím, se kterými se museli potýkat. Nemusíme pochybovat o jejich pevném příklonu ke katolictví, vždyť jejich jméno patří do většiny výčtů nejvýraznějšího katolického panstva. Přizpůsobivost poměrům a

²⁰⁸ O jeho působnosti v těchto pozicích se dochovalo velké množství pramenů. Jako příklad lze uvést: Archivum Coronae Regni Bohemiae V/2, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 161, 163-4, č. 1456, 1457 a 1461; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1452/charter>; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1453/charter> a <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1457/charter>; (Reg.: Haas V, č. 254, 255 a 259).

²⁰⁹ RI. XI, 1 : č. 139, č. 256, č. 279, č. 1246, č. 1845, č. 4280.

²¹⁰ Udělení platu za věrné služby od Zikmunda: Archivum Coronae Regni Bohemiae V/2, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007, s. 149, č. 1430; <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1426/charter>; (Reg.: Haas V, č. 224). Tato listina patří mezi jeden z mnoha dokladů, že třetí generace pánů z Koldic je považována za zcela český rod, protože od usazení se v království již uplynulo téměř celé století a hlavní rodové sídlo již nebylo v Colditz. Albrecht je zde označen za českého pána – „herr czu Behm“.

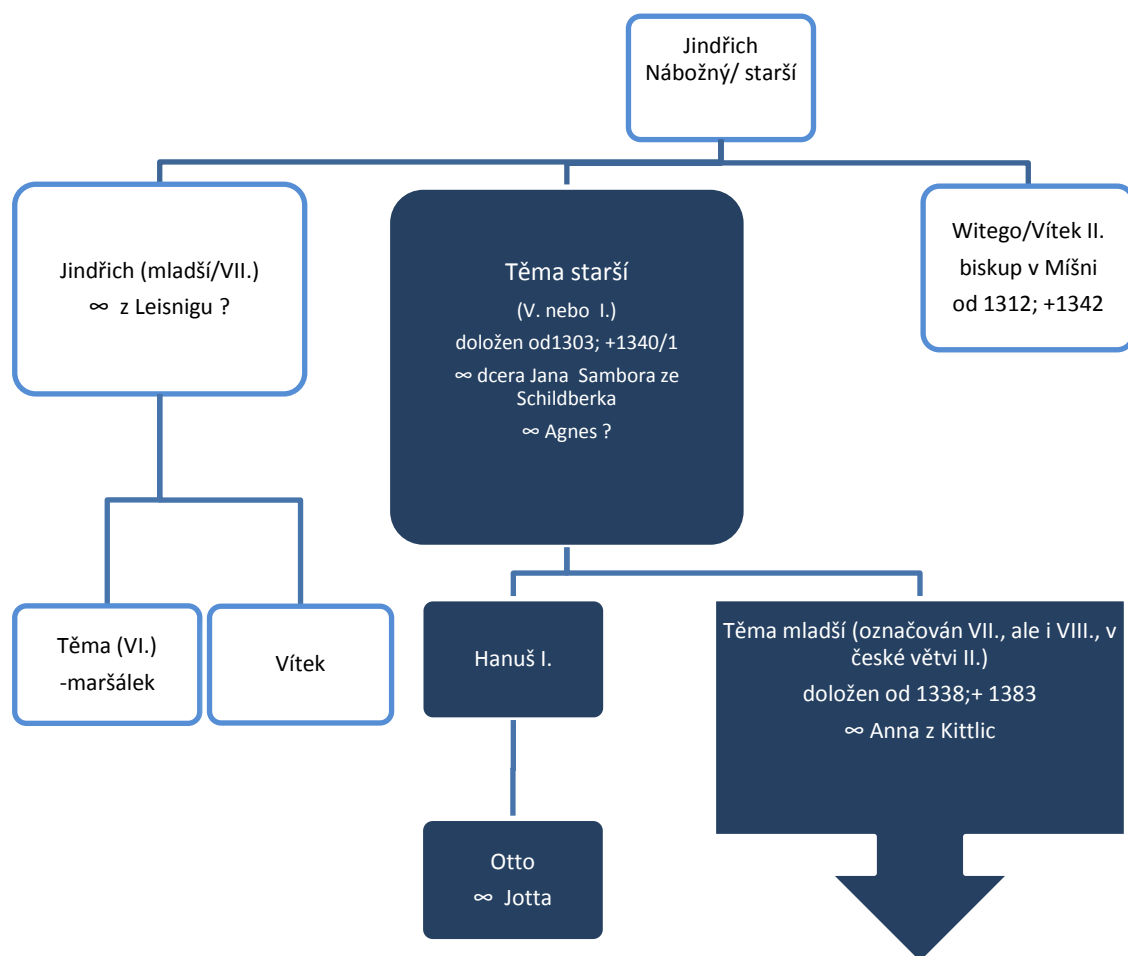
²¹¹ Krupka byla v ohrožení (snad i dobytá) a Bílínu dočasně ztrácí.

pochopení reality asi nejlépe ilustruje úkon pánů z Koldic, když po mnoha bojích o město Bílina nakonec vydají povolení, kde mimo jiné vyjadřují souhlas s přijímáním podobojí. Stalo se tak pochopitelně až ve smířlivém roce 1436, do té doby byla obrana vedlejších korunních zemí většinou organizována Albrechtem z Koldic. Nastává však pro rod další kritická situace spojená se ztrátou opory v podobě Lucemburků. Sepjetí s vládnoucí mocí již nebude moci být tak silné. V každém případě si postavení tohoto rodu zaslouží následný výzkum i pro patnácté a počátek šestnáctého století, tedy do doby, kdy v mužské linii rodová větev usazená v Čechách vymírá. Mnoha změn musel zaznamenat jejich vztah k panovníkovi zejména po nástupu Jiřího z Poděbrad, kterého při volbě páni z Koldic podpořili. Přizpůsobivost jim umožnila udržet se za proměnlivé situace ve vlivných úřadech, ve kterých je nacházíme ještě na počátku šestnáctého století. Poslední Těma, dle pořadí se symbolickým označením Těma XIII. zbytky majetkové základny rozprodal a zbytek byl zřejmě rozdělen mezi jeho dcery.

Prakticky bylo ukázáno, že pro 14. století je typický fenomén dvorské šlechty. Lenní systém umožňoval rodům hledajícím místo mezi takto specializovanou šlechtou získat jisté a právně zajištěné postavení i majetky svázáním se s panovnickým dvorem. Tyto rody pomáhaly panovníkovi naopak systém lén rozšiřovat a zajišťovat vládci stabilní okruh přívrženců a loajálních rádců. Věřím, že páni z Koldic jsou toho názorným příkladem.

Na závěr je třeba připomenout, že nebylo možné shrnout dějiny rodu v jediné studii z důvodů časových i rozsahových, stejně tak jako z důvodu obsáhnutí všeho podstatného z nezměrné pramenné základny. Přitom následuje ještě jedno celé století, než poslední Těma z české větve rodu odešel a s ním i rod Koldiců z dvorské scény. Uplynulo tedy ještě jedno století, které dle stručného nahlédnutí do pramenů skrývá další podněty pro studium rodu, který stál při Lucemburcích, poté se musel nejen vyrovnávat se ztrátou jejich opory, ale i zorientovat se ve složitém prostředí, jež po husitských válkách v království vzniká. Považoval bych za jeden z budoucích cílů uzavřít působení Koldiců v českých zemích a pokračovat tak v problematice dvorské šlechty.

Příloha č. 1. rodokmen

- Výsek rodokmenu pro čtrnácté století (zejména česká větev rodu). Pro přehlednost jsou uvedeni pouze členové rodu, kteří jsou součástí této práce a jsou jednoznačně prokazatelní v pramenech.
- Výrazně označena tzv „česká větev“ v období od počátku 14. století.
- Na následující straně přehled synů a dcer Těmy mladšího s náznakem pokračování rodu v 15. století (uvedeny pouze nejvýznamnější osoby).

Těma mladší

+ 1383; (označován VII., ale i VIII., v české větvi II.);

∞ **Anna z Kittlic**

synové a dcery:

- **Zikmund** - doložen 1384; + před 1394; ∞ ? Klára z Michalovic
(syn **Hanuš II.** ∞ Anežka z Landštejna)
(vnuk **Těma** (XIII.; v české větvi V.)poslední mužský člen rodu)
- **Václav** - doložen od 1386; + před 1400; ∞ Eliška z Dubé
? (Ješek - syn Václava, nebo Jiřího)
- **Albrecht** - doložen od 1393; + 1448; ∞ Anna ze Seidy (= ? Weidy)
(syn **Těma**; +1448; ∞ ? z Bibrštejna)
(dcera Anna; +1467; 1. ∞ Půta z Častolovic; 2. ∞ Hynek Krušina z Lichtemburka)
- **Těma** - biskup v Míšni (od 1402 do +1410)
- **Jiří** - doložen mezi 1393-1405 ∞ ? Klára z Michalovic
? (Ješek syn Václava, nebo Jiřího)
- **Magdalena** - doložena 1380 a asi +1406; ∞ Jan z Michalovic
- **Anna** - doložena 1418; ∞ Boreš z Rýzmburka
- ? dcera ∞ Jan z Bibršteina

Příloha č. 2

Původní vyobrazení erbu pánů z Koldic .

Erbovní síň v Laufu prozrazuje zařazení Koldiců mezi významné dvořany.

Erb se dodnes uplatňuje jako součást znaku města Krupky, ale došlo již k částečnému pozměnění. Považujeme toto vyobrazení z erbovní síně Laufu, které odpovídá znaku na pečetích, jako směrodatný, protože dokonce většina erbovníků uvádí pozměněnou verzi.

Seznam pramenů a jejich edic

Archivum Coronae regni Bohemiae: I. 1158–1310, ed. Dáša Šmerdová, Praha 1982; II. 1311–1438, edd. Karel Beránek – Věra Beránková, Praha 1983; III. 1347–1355, edd. Dáša Šmerdová – Karel Beránek, Praha 1985; IV/1, 2. 1355–1360, edd. Věra Beránková – Lenka Matušíková, Praha 1987; IV/3, 4. 1361–1368, edd. Lenka Matušíková – Dáša Šmerdová, Praha 1987; IV/5, 6. 1369–1378, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2006; V/1, 2. 1378–1419, edd. Věra Beránková – Denko Čumlivski, Praha 2007. *Archiv České koruny* dostupný na adrese: <http://monasterium.net/mom/fonds>

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, VI- XIII, edd. v. R. Ritter von Chlumecký – J. Chytil- V. Brandl, Brünn 1854-1897; XV, ed. Bretholz, Brünn 1903; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>

Codex diplomaticus Lusatiae superioris, I., ed. G. Köhler, Görlitz 1856; II, ed. R. Jeht, Görlitz 1905-1910.; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>

Codex diplomaticus Saxiniae regiae, 1 Hauptteil, Abt. B: Bd 1, ed. H. Ermisch, Liepzig 1899, Bd. 2, ed. H. Ermisch, Liepzig 1902; 2 Hauptteil, Bd. 4, ed. E. G. Gersdorf, Liepzig 1873; Bd. 5, ed. K. Fr. von Posern-Klett, Liepzig 1875; Bd. 7, ed. Knothe, Liepzig 1883; dostupné na adrese: <http://codex.isgv.de/>

Codex diplomaticus Silesiae, Bd. 18 a Bd. 22, edd. C.Grünhagen - K. Wutke, Breslau 1898, 1903; Bd. 29 a Bd. 30, edd. K. Wutke – E. Randt – H. Bellé, Breslau 1925-1930; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>

Landbuch księstw świdnickiego i jaworskiego. 1. 1366-1376. Ed.: Jurek, Tomasz, Poznań 2004.

Monumenta vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, III. Ed. Jesenský, Praha, 1944; IV. Ed. Stloukal, Praha, 1949-1953; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>

Petrus de Dusburg, *Chronica terrae Prussiae*, ed. Jarlosław Wenta, Sławomir Wyszomirski, Kraków 2007.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, III. a IV., ed. Emler, Praha 1890, 1892; V/1-2, ed. J. Spěváček, Praha 1958-1960, V/3 ed. J. Zachová, Praha 2000, VI edd. B Mendl – M. Linhartová, Praha 1928-1963; dostupné na adrese: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=2>

Regesta bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV., Tomus I. ed. V. Jenšovská, Praha 1967-1981.

Regesta Imperii, Bd. VIII. a Bd. IX., ed. j. F. Bhmer – A. Huber, Innsbruck 1877; dostupné na adrese: <http://www.regesta-imperii.de/regesten/suche.html>

Vatikanische akten zu Deutschen Geschichtein der Zeit Kaiser Ludwigs des Bayern, Innsbruck 1891

Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480, ed. A. Sedláček, Praha 1914.

Seznam literatury

ANDĚL, Rudolf. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1984.

BARTOŠ, František Michálek, *České dějiny II/6*, Praha 1947.

BERAN, Zdeněk. *Poslední páni z Michalovic: Jan IV. (zemřel 1435/1436) a Jindřich II. (zemřel 1468)*. České Budějovice 2010.

BOBKOVÁ, Lenka a Milena BARTOVÁ. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 4A a 4B. 1310-1402*. Praha 2003.

BOBKOVÁ, Lenka, Martin ČAPSKÝ a Irena KORBELÁŘOVÁ. *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*. Opava 2009.

BOBKOVÁ, Lenka, *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*. In: *Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století*, Ústí nad Labem 1992, s. 99-113.

BOBKOVÁ, Lenka a kol., *Česká koruna na rozcestí: k dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*. Praha 2010.

BOBKOVÁ, Lenka, Luděk BŘEZINA a Jan ZDICHYNEC. *Horní a Dolní Lužice*. Praha 2008.

BOBKOVÁ, Lenka. *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*. Ústí nad Labem 1993.

BOROVSKÝ Tomáš, Robert Antonín, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*. Brno 2009.

CERMANOVÁ, Pavlína - NOVOTNÝ, Robert - SOUKUP, Pavel (eds.), *Husitské století*, Praha 2014.

ČECHURA, Martin. *Zaniklé kostely Čech*. Praha 2012.

ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1310-1378: Lucemburkové na českém trůně*. Praha 1999.

- ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Sv. V., Praha 2010.
- ČORNEJ, Petr. *Tajemství českých kronik: cesty ke kořenům husitské tradice*. Praha 1987.
- ČUMLIVSKI, Denko, *První dvě generace rodu pánů z Koldic usedlé v Čechách a jejich činnost: Těma (I.) z Koldic 1303 až Těma (II.) z Koldic 1383*. Praha 1974. Vedoucí práce Anna Skýbová.
- ČUMLIVSKI, Denko, *Diví muži jako štítonoši na pečeti Těmy (II.) z Koldic ze 17. III. 1368*, in.: *Umění* roč. 24, 1976, s. 370-373.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a Jan ZELENKA, *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura středověké společnosti*, Praha 2008.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Královský dvůr Václava II. České Budějovice* 2011.
- DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha 2009.
- FAJT, Jiří a Barbara Drake BOEHM. *Karel IV. císař z boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437*. Praha 2006.
- HALLWICH H., *Geschichte der Bergstadt Graupen in B.*, Praha 1868.
- HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha 1999.
- HOENSCH, Jörg K. *Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437*. Praha 2003.
- HOLÁ, Mlada. *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.* Praha 2008.
- HOLÁ, Mlada. *Vratislavští hejtmáné. Reprezentanti královského majestátu prvních Lucemburků na českém trůně (1355 – 1378)*. In: *Lesk královského majestátu ve středověku* s. 161 – 175. Praha - Litomyšl 2005.
- KAVKA, František a Prokop PAUL. *Karel IV: Historie života velkého vladaře*, Praha 1998.
- KAVKA, František, *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*. Praha 1998.
- KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378): (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika)*. I., Praha 1993.

- KAVKA, František a Michal SVATOŠ. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378): (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika)*. II. Praha 1993.
- KAVKA, František, Dvorská komora Karla IV. a její nejvyšší mistr Zbyněk Zajíc z Házmburka. in: *Pocta Josefu Petráňovi: sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. J. Petráně*, Praha, 1991 s. 23-36.
- KAVKA, *Správci financí Karla IV. (Příspěvek k dějinám české královské komory)*., in. *Numismatické listy*. roč. 46, 1991, s. 138-150.
- KAVKA, František, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*, ČČH, roč. 88, 1990, s. 225-251.
- KAVKA, František, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993.
- KLASSEN, John Martin, *The nobility and the making of the Hussite revolution*. Boulder: *East European Quarterly*, 1978.
- KNOTHE, Hermann Friedrich. *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter von XIII. bis gegen Ende XIV. Jahrhunderts: Fortsetzung der Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter von Mitte des 16. Jahrhunderts bis 1620*. Neudruck. Spitzkunnersdorf: Oberlausitzer Verlag, 2008.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996-2011.
- MACEK, Josef, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997.
- MACHKOVÁ, Irena. *Česko-míšeňské pomezí v období vlády Jana Lucemburského* [online]. 2011. 74 s. Vedoucí práce Lenka Bobková.
- MENDELOVÁ, Edita Marie. *Kolda z Koldic a abatyše Kunhuta. Teologické texty*. 1998, s. 198-201.
- MEZNÍK, Jaroslav. *Lucemburská Morava: 1310-1423*. Praha 2001.
- NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*. Praha 2010.

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. reprint. Praha 2002.

PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě: faksimile vydání z roku 1907.* Praha 1998

PALACKÝ, František. *Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte: nebst Beilagen ; ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII., XIV. und XV. Jahrhundert.* Prag 1842-1847.

POHANKA, Viktor, *Albrecht z Koldic. Zástupce českých králů ve slezském a lužickém prostoru v časech kalicha*, vedoucí práce Prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.

POHANKA, Viktor, „*Item eynem bothen kein der Sweidenicz zu dem von Colditz...*“ K itineráři svídnicko-javorského hejtmana a hornolužického fojta Albrechta z Koldic v časech kalicha, in.: *Slezský sborník* 112, 2014, s. 91-134.

POSSE O., *Die Siegel des Adels der wettiner Lande bis zum Jahre 1500*, Dresden 1906.

SEDLÁČEK, August a Martin KOLÁŘ. *Českomoravská heraldika*. Fotorepr. pův. vyd. Praha 1996.

SEDLÁČEK, August, *Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480*, Praha 1914.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: život a dílo [1316-1378]*. Praha 1979.

SPĚVÁČEK, Jiří, *Meránské úmluvy z r. 1333 a jejich předpoklady*, ČSČH XVI., 2. 1968, s. 161-171.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. 1361-1419: k předpokladům husitské revoluce*. Praha 1986

STRAKA, Tomáš. *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska 1371 – 1373*. 2014. Vedoucí práce Lenka Bobková.

ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*. Praha 2006.

ŠMAHEL, František a Lenka BOBKOVÁ. *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012.

ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce*. I., Praha 1995.

ŠUSTA, Josef a Kamil KROFTA. *České dějiny*. Praha 1948.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy*. Praha 1906

TOMEK, Václav Vladivoj. *Základy starého místopisu Pražského*. Praha 1866, 1875

TRUÖL, Kurt, *Die Herren von Colditz und Ihre Herrschaft*, Leisnig 1927.

URBÁNKOVÁ, Emma a Karel STEJSKAL. *Pasionál Přemyslovny Kunhuty: Passionale Abbatissae Cunegundis*. Praha 1975.

VYHNIS, Václav. Páni z Koldic, in: *Památky, příroda, život*. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska 24, 1992, s. 94-96.

WETTLAUFER, Jörg, Jan HIRSCHBIEGEL a Werner PARAVICINI. *Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich: Bilder und Begriffe*.

Sigmaringen: Thorbecke, 2005.

WIDHALM, Gloria-Maria. *Lexikon des Mittelalters*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003.

ŽALUD, Zdeněk. *Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského*. Praha 2006.

ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků*. Praha 2011.

SEZNAM ZKRATEK

AČK	Archiv České koruny
APV	Archiwum Państwowe we Wrocławiu
CDLS	Codex diplomaticus Lusitaniae superioris
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
CDSR	Codex diplomaticus Saxoniae regiae
CDSil	Codex diplomaticus Silesiae
CMS	Centrum medievistických studií
ČČH / ČSČH	Český/Československý časopis historický
DMW	Dokumenty miasta Wrocławia
Ed.	editor
MV	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
MVGDB	Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen
Reg.	regist
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
RI	Regesta Imperii
SÚA	Státní ústřední archiv